

TALLINNA ÜLIKOOL
HUMANITAARTEADUSTE INSTITUUT

Krista Arro

ÜLEILMAKOOLI ROLL VÄLISMAAL ELAVATE EESTI PÄRITOLU LASTE
EESTI KEELE OSKUSE ARENDAMISEL JA IDENTITEEDI KUJUNDAMISEL

Magistritöö

Juhendaja Tiina Rütmaa, PhD

Tallinn 2023

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. DIASPORAA JA KEEL	6
1.1. Diasporaa	6
1.2. Emakeel ja pärandkeel	8
1.3. Mitmekeelsus	9
2. EESTI DIASPORAA JA EESTI KEELE ÕPE VÄLISMAAL	12
2.1. Eesti diasporaa	12
2.2. Eesti diasporaapoliitika	13
2.3. Perekonna keelepoliitika	16
2.4. Välismaal elavate laste eesti keele õppimise võimalused	17
3. ÜLEILMAKOOL	21
3.1. Kaugõppekool Kulkuri	21
3.2. Üleilmakool	23
4. ÜLEILMAKOOLI ÕPILASTE SUHESTUMINE EESTI, EESTI KEELE JA ÜLEILMAKOOLIGA	31
4.1. Uuringu valim ja metodoloogia	31
4.2. Ankeetküsimustiku andmete analüüs	35
4.2.1. Õpilaste taustainfo	35
4.2.2. Suhestumine eesti keele ja Eestiga	39
4.2.3. Õpikogemused Üleilmakoolis	45
KOKKUVÕTE	58
KASUTATUD KIRJANDUSE LOETELU	63
THE ROLE OF ÜLEILMAKOOL FOR CHILDREN OF THE ESTONIAN DIASPORA IN SHAPING AND DEVELOPING THEIR ESTONIAN IDENTITY AND LANGUAGE SKILLS	70

LISA 1. Küsimustik noortele	76
LISA 2. Küsimustik lapsevanematele	80

SISSEJUHATUS

Eestlasi elab väljaspool Eestit hinnanguliselt kuni 200 000, mis on arvuliselt võrdne 15% Eesti elanikkonnast (Statistikaamet, 2023). Nendega ühenduse hoidmiseks on loodud riiklik diasporastrateegia, mille üheks tegevussuunaks on eesti keele õppe arendamine ja korraldamine välismaal. Tegevussuuna meetmete raames toetatakse ka õppetööd Üleilmakoolis. (Üleilmse eestluse tegevuskava 2022-2025, 1-10) Tegemist on väljaspool Eestit elavatele lastele suunatud e-kooliga, kus saab õppida ennekõike eesti keelt, aga ka muid Eesti õppekavasse kuuluvaid aineid. Üleilmakool sündis 2013. aastal vajadusest laiendada välismaal elavate laste keeleõppe võimalusi e-õppe vormis kursuste näol ning on oma 10-aastase tegutsemisaja jooksul jõudsalt arenenud. (Üleilmakool, 2023a) Selleks, et planeerida edasisi tegevusi, on oluline vaadata tagasi ning hinnata kooli senist rolli diasporaa laste eesti keele oskuse arendamisel ning identiteedi kujundamisel. Samuti on vajalik saada ülevaade sihtrühmast, kelle jaoks õppetegevusi kavandatakse.

Üleilmakooli tegevuse kohta pole seni ühtegi uuringut läbi viidud, et töötan seal ise eesti keele õpetajana, on mul hea võimalus see lünk oma magistritööga täita. Töö põhieesmärk on välja selgitada, kuivõrd on Üleilmakooli tegevus aastatel 2013-2023 õppekavajärgsetel eesti keele ja kirjanduse kursustel õppinud õpilaste ja nende vanemate hinnangul mõjutanud laste eesti keele oskuse arengut ja identiteedi kujunemist. Töö sekundaareesmärk on teha kindlaks, milline on Üleilmakooli õppekavajärgsete eesti keele kursustel õppivate õpilaste profiil, suhe eesti keele ja Eestiga ning millised on olnud nende õpikogemused Üleilmakoolis.

Uurimuse läbiviimiseks püstitati järgmised uurimisküsimused:

1. Missugune on Üleilmakooli õppekavajärgsete eesti keele kursuste õppija profiil?
2. Milline suhe on Üleilmakooli õpilastel eesti keele ja Eestiga?
3. Millised tegurid mõjutavad õpilaste eesti keele arengut ja identiteedi kujunemist Üleilmakooli õpingute jooksul?

Uuringu käigus küsitletakse temaatikaga seotud võtmeisikuid, viiakse läbi sekundaarallikate analüüs ja luuakse varasemale teaduskirjandusele tuginedes magistritöö teoreetiline raamistik. Loodud raamistiku ning uurimiseesmärkide ja -küsimuste põhjal koostatakse andmekogumismeetodina veebipõhine struktureeritud küsimustik, mille abil kogutakse

sihtrühmalt nii kvantitatiivseid kui kvalitatiivseid andmeid. Magistritöö tulemused ja järeldused põhinevad kogutud andmete analüüsil ja sünteesil.

Magistritöö koosneb kahest osast. Esimeses osas antakse ülevaade diasporaa, emakeele, pärandkeele ja mitmekeelsuse teoreetilistest käsitlustest, aga ka Eesti diasporaast ja sellele suunatud riiklikust poliitikast ning perekonna keelepoliitikast; tutvustatakse välismaal elavate laste eesti keele õppimise võimalusi ning tehakse ülevaade Üleilmakooli ja kaugõppekooli Kulkuri tegevusest. Töö teises osas analüüsitakse ankeetküsimustikuga kogutud andmeid Üleilmakooli õppekavajärgsete eesti keele ja kirjanduse kursuste õpilaste suhestumise kohta eesti keelde, Eestisse ja Üleilmakooli.

1. DIASPORAA JA KEEL

Peatükis käsitletakse magistritöö seisukohast olulisi termineid ja teooriaid. Esmalt selgitatakse mõiste *diasporaa* sisu, seejärel antakse ülevaade emakeele ja pärandkeele ning mitmekeelsuse teoreetilistest käsitlustest.

1.1. Diasporaa

Siinse uurimistöö üks keskseid mõisteid *diasporaa* tähendab lihtsustatult väljaspool kodumaad elavat inimrühma (Kenny, 2013). Mõistel on vastavalt kasutusvaldkonnale (teadus, majandus, poliitika, meedia, laiem avalikkus jm) siiski mitmeid eri määratlusi (Kaldur et al., 2022, 9-10). Näiteks määratlevad Bozdag, Hepp ja Suna diasporaameediat kui immigrantidelt immigrantidele produtseeritud meediat, mis tegeleb spetsiifiliselt diasporaaliikmete jaoks oluliste teemadega nagu etnilise identiteedi säilimine välismaal, kohanemine uues ühiskonnas jms (2012, 96-115). Ekspert-diasporaast kõneldakse globaalse majanduse kontekstis. Oma valdkonna ekspertidele on omane liikuvus paremaid töö- ning arenguvõimalusi pakkuvatesse konkurentsivõimelisematesse riikidesse ning nende panus mängib olulist rolli riikide tehnoloogia, innovatsiooni ja teaduspõhise majanduse arengus. (Devjak et al., 2012)

Ojamaa ja Karu-Kletteri määratluse kohaselt moodustavad diasporaaliikmed väljaspool kodumaad elava etnokultuurilise immigrantigrupi, kellel on ühised mälestused, kes seostavad oma identiteeti kodumaa ja kultuuriga ning püüavad seda alal hoida. Enda teadlik seostamine kodumaaga on olulisim joon, mis eristab diasporaad mõnedest teistest immigrantidegruppidest, näiteks majandusimmigrantidest, kes sageli pooldavad pigem kiiret assimileerumist uue elukohariigi enamuskeele ja kultuuriga ega väärtusta oma emakeelt ja päritolumaa kultuuri. (2014, 173-196) Kultuurilist assimileerumist võib mõjutada ka riikide immigratsioonipoliitika. Kui riigid piiravad sisserännet (nt immigrante võetakse vastu ainult rangelt piiritletud tingimustel) või lahkumine kodumaalt on sunniviisiline (nt sõja tõttu), asutakse välisriiki elama püsivalt, kuid hoitakse oma emakeelest, kultuurist ja tavadest kiivalt kinni, mistõttu on kultuuriline assimilatsiooniprotsess aeglane ning tugev päritolumaa identiteet kandub üle järgmistele põlvkondadele. (Galli & Russo, 2019)

Rahvusvahelises teaduskirjanduses on diasporaa mõistet defineeritud nelja teguri kaudu.

Diasporaa liige:

- a) on tihtipeale sunniviisiliselt välja rännanud;
- b) on välja rännanud olulise ajaloolise sündmuse ajal, nt sõjategevus vm;
- c) tunneb endiselt kokkukuuluvustunnet oma kodumaa ja sellega seotud inimestega;
- d) loodab taas kodumaale naasta. (Kenny, 2013)

Eelnimetatud neli tegurit ei saa siiski olla diasporaaliikme ainuomased tunnused, sest iga väljarännet mõjutavad suures osas ka individuaalsed asjaolud nagu perekondlikud, tööalased jne põhjused (Kaldur et al., 2022, 9-10).

Eestis tehtud diasporaauuringutes lähtutakse diasporaa mõiste puhul üldjuhul identiteedipõhisest määratlusest: keskendutakse välismaal elavate eestlaste etnilisele identiteedile, mille aluseks on ühine päritolu, päritolugrupiga seonduvad hoiakud ja sarnased kultuuritavad. Sellest tulenevalt võib välisriigis elavat ja teise riigi kodakondsust omavat inimest pidada etniliseks eestlaseks, kui tal on Eestis elavate eestlastega sarnased tavad, hoiakud ja päritolu. (Aksen et al., 2015, 29-30) Samas tuleb arvesse võtta, et diasporaaeestlased seostavad end järjest enam mitme kultuuri ja etnilise grupiga. Tegemist on tänapäeval levinud nähtusega, kokkukuuluvustunne mitme grupiga on võimalik ja kasulik. Kui etnilise identiteedi säilimine aitab immigrandil uues keskkonnas kergemini psühholoogiliselt kohaneda, siis enamusgrupi identiteedi omaksvõtt toetab omakorda sotsiaalselt kohanemist. (Ojamaa & Karu-Kletter, 2014, 173-196)

Eestlase identiteeti võib määratleda ka riikliku või rahvusidentiteedi alusel. Riiklik identiteet lähtub kodakondsusest, seega tekib siin oluline puudus: kõigil diasporaaliikmetel ei ole Eesti kodakondsust. Rahvusidentiteedi kaudu defineerimine on aga keeruline tingituna selle erinevatest tõlgendamisvõimalustest. Olenevalt uurimistraditsioonist ja meetodist, võib rahvusidentiteedi mõistel olla mitu tähendust. Ühe käsitluse kohaselt sõltub rahvuslik identiteet elukohast, kodumaast nõ ühisest territooriumist. (Aksen et al., 2015, 29-30) Taifeli sotsiaalse identiteedi määratluse kohaselt aga mõistetakse rahvuslikku identiteeti kui osa enesehinnangulisest minapildist, mis tuleneb teadmisesest oma rahvuslikust kuuluvusest koos sellele omistatava väärtuse ja emotsionaalse tähendusega (Taifel, 1981; Valk, 2017, 202-210).

Selles uuringus käsitletakse diasporaad ennekõike kui etnilist, aga ka laiemas tõlgenduses rahvusidentiteedil põhineva nähtusena, tuginedes Taifeli sotsiaalse identiteedi määratlusele (Taifel, 1981).

1.2. Emakeel ja pärandkeel

Pikalt välismaal elanud võib olla keeruline öelda, mis on kellegi emakeel. Osade jaoks võib see üheselt mõistetavalt olla päritolumaal, teistele asukohamaal keel, osadel aga võib olla mitu emakeelt. Seetõttu on väliskogukonna laste emakeelest rääkides oluline välja tuua emakeele mõiste mitmetahulisus ja määratlemise keerukus. (Lipasti & Pajusalu, 2013, 3-7)

Emakeele määratlemine on subjektiivne, vastuoluline ning mitmeti tõlgendatav. Rahvalikus tõlgenduses peetakse emakeelt tihti keeleks, mida ema oma lapsega rääkides kasutab (Romaine, 1995, 19). *Emakeel (mother tongue)* on termin, mida kasutatakse ka terminite *esimene keel (first language)* või *kodukeel (home language)* sünonüümina (Eisenchlas & Schalley, 2020, 33-34; Halonen, 2010). Sageli on esimene ja kodukeel ka ühtlasi emakeeleks, aga see ei ole ilmingimata alati nii, näiteks varajase kakskeelsuse puhul, kui mõlemad keeled omandatakse ühel ajal lapsepõlves, siin on kaks keelt on nõ esimesed (Arvonen et al., 2000, 37). Emakeelt seostatakse tihti ka päritoluga. Kaldutakse arvama, et lapse ema või pere keel on ka lapsele kõige omasem ning igaühel on vaid üks emakeel. (Aronin & Singleton, 2012, 3). Skutnabb-Kangas (1984, 13-16) on nimetanud viis kriteeriumit, mille alusel võib *emakeelt* määratleda:

- keel, mida õpitakse tulenevalt päritolust esimesena;
- keel, mida individ peab oma emakeeleks;
- keel, millega teised seostavad indiviidi;
- keel, mida kõige paremini osatakse;
- keel, mida kõige rohkem kasutatakse.

Skutnabb-Kangas juhib ka kohe tähelepanu nende kriteeriumite problemaatilisusele. Päritolu põhjal emakeele defineerimisel lähtutakse esimesena õpitud keelest või rahvusest, kuid mitmekeelsete laste puhul võib tekkida küsimusi nii rahvuse kui esimese keele osas. Keeleoskus võib ajas muutuda ning kakskeelne inimene võib defineerida oma emakeelt nii

tugevama kui nõrgema keele kaudu. Emakeel võib elu jooksul muutuda ning emakeeli võib olla mitu. Keele kasutustihedus võib muutuda seoses keelekeskkonnavahetusega. Mobiilne eluviis võib tingida olukorra, kus sisserännanute jaoks hakkab uues elukohariigis domineerima enamuskeel. Seega tuleb arvestada, et emakeelest rääkides võidakse seda mõtestada eri moodi. (Skutnabb-Kangas, 1984)

Ameerika Ühendriikides ja Kanadas tuli 1990ndatel laialdaselt kasutusele termin *pärandkeel* (*heritage language*). Nendes riikides on domineeriv inglise keel ja termin pärandkeel võeti kasutusele kirjeldamiseks sisserännanute emakeelt. Mõiste *pärand* viitab austusväärset kultuuripärandile ning sellise seose loomisega püüti vähendada negatiivset vastandumist inglise keelt emakeelena ja teise keelena rääkijate või inglise keelt mittevaldavate elanike vahel. (Schalley & Eisenclas, 2020, 25-27) Pärandkeele kontseptsioon peaks põhimõtteliselt hõlmama kõiki keeli, sest kõigil neil on oma kultuuri- ja päritolulugu, tegelikult aga kasutatakse seda riigi ametlikust või enim kasutusel olevast keelest erinevate keelte puhul. Pärandkeele kõnelejaid on Põhja-Ameerikas määratletud kui isikuid, kelle emakeel on muu kui inglise keel, sh põliselanikud ja hiljuti sisserännanud. (Cummins, 2001, 619)

Eelnevalt kirjeldatud kriteeriumitest lähtuvalt sobiksid välismaal elavate eestlaste eesti keelt kirjeldama nii terminid *pärandkeel* kui *emakeel*. Magistritöös käsitletakse eesti keelt uuringu valimi emakeelena, kuna Üleilmakool määratleb oma õppeprogramme emakeelsetena. (vt lisaks ptk 4.2.2.)

1.3. Mitmekeelsus

Lisaks emakeelele puutume selles uuringus kokku terminiga *mitmekeelsus* (*multilingualism*). Euroopa keeleõppe raamdokumendis eristatakse kaht tüüpi mitmekeelsust: *plurilingualism* ehk individuaalne mitmekeelsus ja *multilingualism* ehk mitmekeelsus ühiskonna tasandil. Keeleteadustes on ennekõike kasutusel termin *multilingualism* ehk mitmekeelsus ning vajadusel täpsustakse, kas silmas on peetud üksikisikut või rühma. (Argus et al., 2021, 4-7)

Mitmekeelsus kuulub normaalse ning haritud ühiskonna juurde ja on lapse jaoks suur rikkus. Tavaliselt õpivad mitmekeelsed lapsed kiiremini lugema ning neil on kergem õppida uusi võõrkeeli. Sellistel lastel on suurem eneseteadlikkus, paremad kognitiivsed võimed ja nad

kohanevad muutuvates oludes kiiremini. Mitmekeelsus ja suurem kultuuritundlikkus on tänases globaalses maailmas eelisteks õpingu- ja töökoha saamisel. (Eichhorn & Helttunen, 2015, 31-33; Opetushallitus, 2016, 4)

Bakeri väitel peituvad mitmekeelsuses ka ohud. Sageli asendavad sisserännanud koduse keele enamuskeelega või omandatakse teine keel esimese keele arvelt. See oht on suurem kehvemast sotsiaalsest keskkonnast pärit laste puhul. (2005, 13-16) Surve tuleneb ühiskonnast. Riigi domineeriva keele rääkijad näevad mitmekeelsust ühiskonda lõhestavana tegurina ning vähemuskeeli nähakse vaid vahendina domineeriva keele õppimisel. Sellises keskkonnas on oht, et sisserändajad õpivad oma emakeelt häbenema ning selle edasiandmist lastele ei peeta väärtuslikuks. (Skutnabb-Kangas & Cummins, 1988, 14-18; Blackledge & Creese, 2010, 4-10)

Teaduskirjanduses kasutatakse lisaks terminile *mitmekeelsus* ka terminit *kakskeelsus (bilingualism)*. Kakskeelsusel ei ole ühest kokkulepitud definitsiooni. Lihtsustatult võiks öelda, et kakskeelne inimene valdab ja kasutab kahte keelt regulaarselt. Kitsama käsitluse kohaselt valdab kakskeelne mõlemat keelt võrdselt emakeele tasemel. (Eisenclas & Schalley, 2020, 19-21) Aronin ja Singleton (2012, 1-3) väidavad, et kahe keele võrdväärne oskus ei ole võimalik, sest keeli kasutatakse enamasti erinevates situatsioonides ja otstarbel. Baker peab kakskeelsust katusterminiks, mille alla mahuvad erinev variatiivsus keele valdamise tasandeid ja keele kasutamise sagedusi. Võib olla kompetentne mõlemas keeles, kuid kasutada teist keelt harva või üldse mitte. Samuti võib olla ühe keele oskus alles õppimisjärgus, kuid inimene on siiski kakskeelne. (Baker, 2005, 21-27)

Tänapäeval keskenduvad teadusuuringud inimese võimele kasutada mitut keelt eri taseme ja sagedusega. Rõhuasetus on nihkunud pädevuselt kasutusvõimele. Ennekõike leiab kasutust termin *mitmekeelsus*, mis hõlmab ka kakskeelsust. Inimeste kategoriseerimine selle põhjal, mitut keelt keegi väidab end valdavalt, on liiga ebatäpne. Kellegi nimetamine kaks-, kolm- või neljakeelseks ei anna infot selle kohta, kas mõne keele oskus võib olla väga limiteeritud või kui sagedasti keelt kasutatakse. (Dewaele, 2015; Lehtonen, 2015, 299-302; Martin, 2016)

Magistritöös kasutatakse terminit *diasporaa* selle etnilises tähenduses, aga ka laiemas tõlgenduses rahvusidentiteedil põhineva nähtusena. Uuringu valimi eesti keelt käsitletakse *emakeelena* nagu seda teeb oma õppeprogrammides Üleilmakool, mille õppijad samuti eesti

keelt oma päritolu ja identiteediga seostavad. Selle uuringu teemat ja eesmärke silmas pidades kasutatakse töös ka terminit *mitmekeelsus*: kõik Üleilmakooli õpilased on mitmekeelsed ning elavad või on elanud mitmekeelses keskkonnas, sealjuures võib erinevate keelte tase ning kasutussagedus olla varieeruv.

2. EESTI DIASPORAA JA EESTI KEELE ÕPE VÄLISMAAL

Peatükis antakse ülevaade Eesti diasporaa ajaloolisest kujunemisest ning selle suuruse erinevatest hinnangutest. Kirjeldatakse, milliseid tegevusi rakendatakse välismaal elavate eestlaste Eesti ühiskonda kaasamisel, tagasirände soodustamisel ning eesti keele õppe toetamisel riiklike meetmete kaudu. Käsitletakse laste emakeele säilimise ja perekonna keelepoliitika seoseid. Antakse ülevaade laste eesti keele õppimise võimalustest välismaal ning õppes osalejate arvukusest.

2.1. Eesti diasporaa

Statistikaameti andmeil oli Eesti rahvaarv 1. jaanuaril 2023 1 357 739 inimest. Eestis elavaid etnilisi eestlasi oli 2022. aasta alguse seisuga 919 693 ja välismaal elab hinnanguliselt 191 838 eestlast; protsentuaalselt vastavalt 83% kodumaal ja ligi 17% välismaal. Etniliste eestlaste koguarv maailmas on seega umbes 1,1 miljonit. (Statistikaamet, 2023) Riigiidentiteedi alusel kuuluvad diasporaa hulka 29. märtsil 2023 seisuga 124 125 Eesti kodanikku.¹ USA mõttekoda MPI on seevastu ÜRO 2019. aasta andmete põhjal hinnanud väliskogukonna suuruseks ligi 208 000 inimest. Lähteandmed pärinevad Rahvusvaheliselt Valuutafondilt IMF, mis peab arvet eri riikide vahel toimuvate isiklike rahasiirete hulga üle. Makseülekannete liikumine on kaudne indikaator, mille abil samuti diasporaa suurust hinnata saab. (Kaldur et al., 2022, 10-12)

Väljaspool Eestit elavate eestlaste arv on niisiis hinnanguline ning sõltub ennekõike sellest, kes end eestlaseks peab ja kelle liikumisi on vaba liikumise tingimustes olnud võimalik tuvastada. Eestist viibitakse eemal püsivalt või ajutiselt. Maailm on avatud ning Eestist on saanud hargmaine riik. Eesti inimesed, kogukonnad ja ettevõtted paiknevad nii Eestis kui välismaal. Euroopa kontekstis ja Eesti rahvaarvu arvestades, on ligi 200 000 liikmelise väliskogukonna näol igal juhul tegemist diasporaa suhteliselt kõrge osakaaluga rahvaarvust. Eesti väliskogukonna omapäraks on hajali paiknemine. Kõige arvukamalt on eestlasi Soomes, seejärel Venemaal, Rootsis, USAs ja Kanadas. (Haukanõmm & Telve, 2017, 74-81)

¹ teabe allikas: e-kirja teel päring Rahvastikuregistrisse (29.03.2023)

Välismaal elavat Eesti kogukonda nimetatakse sõltuvalt eesmärgist eri terminitega: globaalne eestlane, väliseesti kogukond, Eesti väliskogukond, eestlane välismaal, rahvuskaaslane välismaal, hargmaine, pendelrändaja, vana-diasporaa liige, uus-diasporaa liige jt. Siinkohal tehakse vahet indiviididel ja institutsioonidel: diasporaaliikmed (indiviidid ehk globaalsed eestlased, rahvuskaaslased jne) ja diasporaakogukonnad (institutsioonid, organisatsioonid, võrgustikud jne). (Kaldur et al., 2022, 9-10)

Eesti väliskogukonnad on kujunenud kahe suurema praeguseks lõppenud ja ühe veel toimuva väljarände käigus. Esimene väljarändelaine oli idasuunaline, 19. sajandi keskpaigast kuni I maailmasõjani asuti elama ennekõike Venemaale; teine oli läänemaailma-suunaline ning tingitud II maailmasõjast. Kolmas, praeguseni jätkuv väljaränne on taas läänesuunaline. See sai alguse Eesti taasiseseisvumisega ja hoogustus ulatuslikuks pärast Eesti ühinemist Euroopa Liiduga aastal 2004. (Tammaru et al., 2010, 35-55)

Alates taasiseseisvumisest on lahkujateks olnud ennekõike aktiivsed tööealised inimesed, kelle põhjused on eelkõige majanduslikud ja sotsiaalsed. Väljarändajate eesmärk pole tingimata välisriiki püsivalt paigale jääda ning sünnimaaga hoitakse tihedaid sidemeid. Soodsatel tingimustel on osa praegu võõrsil elavatest eestlastest valmis Eestisse naasma. Tänapäeva väljarändajad väärtustavad üldjuhul laste emakeelset õpetust ja eesti kultuuri edasikandmist. Eestiga peetakse ühendust isiklike suhete, interneti ja kultuuri kaudu. Kui esimese väljarände ajal mängis väliskogukonna liikmete omavaheliste kultuurisuhete hoidmisel olulist rolli kirik, teise laine ajal rahvuspõhised seltsid, siis kolmanda laine puhul näeme kiriku ja seltsitegevuste tähtsuse vaibumist. Põhjuseks võib olla tihe seotus kodu-Eestiga. Uuringud näitavad, et välismaal elavad eestlased säilitavad tihedad sidemed Eestis elavate lähedastega ning kasutavad võimalusi saada osa Eesti kultuuri- ning ühiskonnaelust internetiplatvormide ja isiklike ning erialaste võrgustike kaudu. (Haukanõmm & Telve, 2017, 74-81)

2.2. Eesti diasporaapoliitika

Välismaal elavate eestlaste kaasamiseks Eesti ühiskonna arengusse ning nende tagasirände soodustamiseks kujundatakse riiklikul tasandil diasporaapoliitikat. Mõistmaks paremini selle valdkonna peamisi tegevussuundi ning vastutuse jagunemist, koguti magistritööga seotud vestluste raames taustaandmeid järgnevatelt ametnikelt: haridus- ja teadusministeeriumi

keelepoliitika osakonnajuhataja Andero Adamson ja peaekspert Kätlin Kõverik; välisministeeriumi üleilmse eestluse nõunik Keit Spiegel; Eesti Instituudi välisõppe juht Heidi Eskor-Kiviloo. Vestlustes osalenuid on informeeritud käesoleva uuringu eesmärkidest ning nad on andnud nõusoleku neilt saadud teabe kasutamiseks uurimistöös raames.

Välismaal eestlust arendav esimene süsteemne riiklik tegevusraamistik loodi 2004. aastal. Kuni 2019. aastani oli valdkonna vastutavaks ministeeriumiks haridus- ja teadusministeerium koostöös kultuuriministeeriumiga. Sel perioodil oli pearõhk keelelis-kultuurilistel tegevustel, mida viidi ellu kolme järjestikkuse rahvuskaaslaste programmi alusel aastatel 2004-2008, 2009-2013, 2014-2020. Programmide abil toetati eesti keele õpetamist ja kultuuri säilitamist välismaal, väliseesti kultuuripärandi säilitamist ning soodustati Eestisse tagasipöördumist. Järgneval paaril aastal, 2019-2021 kuulus üleilmse eestluse valdkond siseministeeriumi ja selle juurde loodud rahvastikuminiistri haldusalasse. Valdkonda nähti senisest laiemana ning lähenemine muutus süsteemsemaks. Selleks ajaks oli hoogustunud alates 2015. aastast positiivse suuna võtnud Eestisse tagasipöördumine, mis nõudis uusi tegevusi. Uued tegevussuunad hõlmasid muuhulgas majanduskoostööd, samme ühise inforuumi loomiseks jms. 2019. aastast arendab Integratsiooni Sihtasutus veebiportaali Global Estonian (globalestonian.com), mille haldamine võeti üle aktiivselt Kanada eestlaskonnalt. Portaal koondab välismaal elavatele eestlastele suunatud infot. Sel perioodil hakati välja töötama uut valdkondlikku arengukava „Sidusa Eesti arengukava 2021-2030“, mille üks tegevussuundadest on üleilmne eestlus läbi „Üleilmse eestluse tegevuskava 2022-2025“. Tegevuskavaga seatakse arengukava teiste alameesmärkide kõrval eesmärgiks, et välismaal elavad eestlased kannaksid Eesti identiteeti ning osaleksid Eesti ühiskondlikus ja kultuurielus. Toetatakse tagasipöördumist ning inimesi, kes aitavad kujundada Eestist positiivset kuvandit, edendada kultuuri- ja majandussuhteid.² (Sidusa Eesti arengukava 2021-2030, 24-26)

Alates 2021. aastast vastutab tervikliku üleilmse eestluse poliitika eest välisministeerium koos välisesinduste võrgustikuga, kuid horisontaalse valdkonnana on elluviidavad tegevused jaotatud mitmete teiste ministeeriumite ja partnerasutuste vahel, mida sätestab dokument „Üleilmse eestluse tegevuskava 2022-2025“. Tegevuskava on järg varasematele rahvuskaaslaste programmidele ning see toetab „Välispoliitika arengukava 2030“ ja „Sidusa

² teabe allikas: välisministeeriumi üleilmse eestluse nõunik Keit Spiegel (21.03.2023)

Eesti arengukava 2021-2030“ eesmärkide saavutamist.³ Üleilmse eestluse tegevuskava jaguneb kolmeks peamiseks tegevussuunaks: Eesti identiteedi edendamine ja säilitamine välismaal; üleilmse eestlaskonna kaasamine Eesti ühiskonna ellu ja arengusse; Eestisse tagasipöördumise ja kohanemise toetamine. (Üleilmse eestluse tegevuskava 2022-2025, 1-10)

Tegevuskava eesti keele õppe arendamise ja korraldamise eest vastutab peamiselt haridus- ja teadusministeerium ning need tegevused toetavad omakorda „Eesti keele arengukava 2021-2035“ eesmärkide täitmist.

Olulisemad eesti keele õppega välismaal seotud tegevused on:

- välismaa huvi- ja õppeasutustes eesti keele ja eesti keeles õpetamise toetamine (rakendusasutus: Eesti Instituut). Selle tegevussuuna alla kuulub ka õppetöö toetamine Üleilmakoolis;
- välismaal töötavate eesti keele õpetajate täiendkoolitused (rakendusasutus: Eesti Instituut);
- eestikeelse õppevara loomine ja vahendamine välismaal tegutsevatele õpetuskohtadele (rakendusasutus: Eesti Instituut);
- väliseesti noorte jätkuõpingute toetamine Eestis (rakendusasutus: Haridus- ja Noorteamet);
- välismaal elavate laste ja noorte laagrid Eestis ja eesti keele praktiseerimise toetamine (koostöös kultuuri- ja välisministeeriumiga; rakendusasutus: Integratsiooni Sihtasutus).⁴ (Üleilmse eestluse tegevuskava 2022-2025, 1-10)

Viimasel kümnendil on tehtud mitmeid diasporaa uuringuid. Need jagunevad temaatiliselt kaheks: välja- ja tagasirändega seotud ning keelelis-kultuurilised uuringud. Viimaste seas on näiteks rahvuskaslaste programmi raames välja antud kogumik „Eestlased ja eesti keel välismaal“ (Praakli & Viikberg, 2010) ja rahvuskaslaste teise programmiperioodi lõppedes valminud „Rahvuskaslaste programmi mõju-uuring: lõpparuanne“ (Aksen et al., 2015). Eesti Inimarengu Aruanne 2016/2017 „Eesti rändeajastul“ sisaldab Eesti diasporaa rände, keele, identiteedi ning kultuuriga seotud põhjalikke käsitlusi (Eesti Koostöö Kogu, 2017). Samuti uuritakse diasporaaga seotud keeleküsimumisi uuringus „Eesti keeleseisund“ (Lukk, 2017).

³ teabe allikas: välisministeeriumi üleilmse eestluse nõunik Keit Spiegel (21.03.2023)

⁴ teabe allikas: haridus- ja teadusministeeriumi keelepoliitika osakonnajuhataja Andero Adamson ja peaekspert Kätlin Kõverik (20.03.2023)

Tagasipöördunud laste haridustee jätkamisest Eesti haridussüsteemis saab ülevaate aruandes „Eestisse tagasi pöörduvate perede laste õppima asumine“ (Civitta Eesti AS). Põhjalik uuring Eesti väliskogukondadest ja nende hoiakutest ning ootustest Eesti riigi suunal valmis Balti Uuringute Instituudi poolt 2022. aastal (Kaldur et al., 2022).

2.3. Perekonna keelepoliitika

Eesti riik toetab diasporaa eesti keele õpet mitmesuguste erinevate tegevuste kaudu, kuid emakeele õppimise seisukohalt on lapse keelekeskkonna kujundamisel kriitiline roll perel. Pere keelevalikuid ja nendest tulenevad strateegiaid mõjutavad mitmed peresisesed ja -välised aspektid. Mikrotasandi peresisene keelehaldus võib hõlmata koduse keelega seotud kultuuriliste traditsioonide ja rituaalide järgimist või reeglite kehtestamist koduse keele kasutamisel. Välise suunamise all peetakse silmas püüdlusi leida sobivat sotsiolingvistilist keskkonda (kogukond, haridusasutus), mis toetaks emakeele säilitamist. Pere võib kasutada korraga nii perevälist kui -sisest keelehaldamist. (Schwartz, 2020, 195-196; Ehala, 2023)

Vanemad kasutavad mitmekeelsete laste kasvatamisel erinevaid keelelisi strateegiaid. Enamlevinud strateegiateks on: kodus üks, väljaspool kodu teine keel (kui mõlemad vanemad on vähemuskeele kõnelejad, suhtlus lähisugulastega); üks inimene, üks keel (kui vanematel on erinev emakeel); mitmekeelne kodu (vanemad on mitmekeelsed ja kodus kasutatakse mitut keelt). (Kütt, 2023; Romaine, 1995, 183-185; Hakamo, 2011)

Kodusest vähemuskeelest loobutakse üldjuhul laste algatusel, enamasti hakkavad kooliealised lapsed kodus järjest enam rääkima ühiskonna enamuskeeles. Alguses omavahel, seejärel vanematega. Seda seetõttu, et kooli ja harrastustega seotud keelt valdavad teismelised tavaliselt juba paremini kui vanemate emakeelt. Olulist rolli mängib olulist ka vanemate suhtumine: kui vanemate emakeelt soovitakse säilitada ja järgmisele põlvkonnale edasi anda, peavad vanemad tegema valikuid ning astuma konkreetseid samme koduse keelekeskkonna kontrollimiseks. Kui vähegi võimalik, tuleks jätkata oma keeles kõnelemist. Nii säilib lastel vähemalt passiivne keeleoskus, mida saab soovi korral hilisemas elus edasi arendada. (Latomaa & Suni, 2010, 167-168)

Mitmekeelsus suurendab võimalust keelega seotud konfliktsete olukordade tekkeks. Lapsel võivad tekkida negatiivsed tunded, sest keel eristab teda sõpradest või ta kogeb mitmekeelsuse tõttu halvustavat suhtumist. Samuti kasvab risk keelekonfliktiks, kui vanemad ja laps kasutavad samas vestluses erinevat keelt või kui mitmekeelse lapse ühe keele oskus on teistest märkimisväärselt halvem. Määrava tähtsusega on siinkohal vanemate, õpetajate ning teiste lapse lähiringkonda kuuluvate isikute tugi ja positiivne suhtumine. Oluline on, et mitmekeelsus areneks harmooniliselt ning seostuks heaolutunde, positiivsete hoiakute ning loovate tegevustega, mitte keeldude ja karistamisega. (De Houwer, 2015, 169-184; Vihman, 2019)

Välisministeeriumi tellimusel 2022. aastal valminud Eesti väliskogukondade uuringust selgub, et Eesti lapsevanemavad kasutavad oma lastega samu keele arendamise strateegiaid, mida teisedki sisserännanud. Loetakse emakeelseid raamatuid ning tarbitakse eestikeelset meediat; külastatakse Eestit, et pakkuda lastele võimalust keelekeskkonnas viibimiseks; võimalusel osaletakse eesti keele kursustel. Mõju laste keeleoskusele on ka vanavanematel. Kui nendega saab suhelda ainult eesti keeles, on ka lapsed valmis keele õppimisse rohkem panustama. (Kaldur et al., 2022, 62-65) (vt lisaks ptk 4.2.)

2.4. Välismaal elavate laste eesti keele õppimise võimalused

Väliseestlaskonna noorendes on kasvanud ka välismaal elavate laste arv. Nende eesti keele õppimisel mängib perekonna valitud keelepoliitika määravat rolli. Laste emakeele õppe eest välismaal vastutavad eelkõige vanemad, sest tegemist on vabatahtliku tegevuse, mitte koolikohustusega. (Aksen et al., 2015, 75-80)

2022. aastal läbiviidud väliskogukondade uuringust selgub, et 82% kodus lastega eesti keelt rääkivatest diasporaa eestlastest soovivad, et nende lapsed oskaksid heal tasemel eesti keelt. Võib eeldada, et eesti keele suhtes positiivse keelemeelestatusega vanemad toetavad oma lapsi keeleõpingutes. See tingib omakorda vajaduse keeleõppe võimaluste järele. (Kaldur et al., 2022, 60-65)

Eesti keelt ja kultuuri saab **kontaktõppena** õppida välismaal ligi 150 õpetuskohas: mudilasringides, lasteaedades, seltsides, keelekursustel, pühapäeva- ja täienduskoolides, aga ka üldhariduskoolides. Eesti riik toetab eesti keele ja kultuuri õpetamist läbi haridus- ja

teadusministeeriumi, rakendusasutusena viib 2006. aastast toetusmeetmeid ellu Eesti Instituut. Toetatakse koole ja kursusi, õpetajate täiendõpet, õppevara soetamist, korraldatakse laste keelelaagreid ja eesti keele päevasid, noortel võimaldatakse noortel stipendiumi toel kutse- või kõrgkoolis õppimist Eestis.⁵

Soomes ja Rootsis, kus asuvad suuremad eestlaste kogukonnad, on välismaalaste emakeele õpe reguleeritud seadustega. Kõige enam eesti keele õpet pakkuvaid koole on Soomes, kus elab arvuliselt ka kõige rohkem eestlasi. Kohalik omavalitsus võimaldab piisava arvu emakeelsest õppes huvitatutele keeleõpet haridussüsteemi sees kahe tunni jagu nädalas. Õppijate grupp võidakse kokku panna mitme kooli peale. (Lukk et al., 2017, 57-61)

Eestikeelset haridust pakuvad veel kakskeelsed üldhariduskoolid (nt Latokartano põhikool Helsingis), Euroopa koolid (nt Brüsselis ja Luksemburgis) ja üksikud üldhariduskoolid (nt Stockholmi Eesti kool). Eesti riik on lähetanud õpetajad üldhariduskoolidesse Riias, Petseris, Ülem-Suetukis ja Brüsseli ning Luksemburgi Euroopa koolidesse. (Haridus- ja Teadusministeerium, 2023)

Eesti väliskogukondades on populaarsed eestikeelsed väikelaste ringid. Lisaks mudilasringidele saab Soomes, Rootsis, Kanadas, USA-s ja Austraalias panna lasteaiaaialise lapse eestikeelsesse lasteaeda.⁶

Koolieas laste seas on kõige levinumad eestikeelsed täienduskoolid, nn pühapäevakoolid, kus tunnid toimuvad mõned korrad kuus. Enim tegutseb selliseid huvikoole Soomes, Ameerika Ühendriikides, Kanadas, Rootsis, Saksamaal, Belgias ja Prantsusmaal. (Global Estonian, 2023) Vanim tänaseni tegutsev pühapäevakool on New Yorgi Eesti Kool, mille asutasid 1939. aastal Eestist ümber asunud majandusimmigrandid (Barborak, 2023). Stockholmis on taaselustatud noorte kooskäimisvõimalusena eestikeelne võrkpallitrenn ja noorte rahvaülikool (Sööt, 2023).

⁵ teabe allikas: Eesti Instituudi välisõppe juht Heidy Eskor-Kiviloo (24.03.2023)

⁶ teabe allikas: Eesti Instituudi välisõppe juht Heidy Eskor-Kiviloo (24.03.2023)

Kui sellistes koolides käimine on lapsele pigem meelelahutus kui kohustus, aitab see kaasa tema mitmekeelsuse harmoonilisele arengule kaasa ning tõstab motivatsiooni õppida emakeelt. Kui aga pühapäevakool on kohustus, mis ei lase lapsel tegeleda tema jaoks oluliste hobidega, suhelda sõpradega jm, võib õpitava keele vastu tekkida tõrge. (Baker, 2005, 251-253; De Houwer, 2015, 169-184)

Täienduskoolide õppetöö pole ühtselt reguleeritud, sest iga riik ja piirkond on erinev. Paljud õpetajad tegelevad õpetamisega väikese koormusega ja missioonitundest, soovist aidata kaasa laste eesti keele ja eestluse säilimisele. Õpetajate sõnul annavad huvikoolid lastele võimaluse arendada eesti keelt, õppida tundma Eesti ajalugu, kultuuri ja traditsioone; aitavad hoida sidet Eestiga ja ühendavad eestlasi välismaal. (Aksen et al., 2015, 75-80) Lapsevanemad leiavad, et pühapäevakoolid teevad tänuväärset tööd, aidates välismaal elades rahvuskaaslastega sotsiaalseid suhteid luua ja eesti keele oskust säilitada, kuid süsteemset õpet nendes enamasti läbi viia ei jõuta (Lukk et al., 2017, 57-61).

Mängurühmade, keelekursuste, pühapäevakoolide vms kontakttegevustena pakutavaid õpivõimalusi kasutab üle 5000 õpilase.⁷ Välismaal elavatest lastest 14%, kelle vähemalt üheks kodukeeleks on eesti keel, võttis 2022. aasta seisuga mõnest sellisest keeleõppevõimalusest osa. Kontaktõppes kaasalöömine sõltub ka sellest, kas pere kodupiirkonnas on selleks loodud võimalused. 7% kasutab veebipõhiseid õppevõimalusi, nt online keeletundides või lugemisklubis osalemine. (Kaldur et al., 2022, 60-65) Leidub ka peresid, kus laps läbib välismaal viibides Eesti üldhariduskooli programmi koduõppes. Samuti on peresid, kus lapsed kasutavad mitut erinevat keeleõppe võimalust paralleelselt, nt osalevad nii kohalikus pühapäevakoolis, kui võtavad e-kursuseid Üleilmakoolis.⁸ (vt lisaks ptk 4.2.)

E-õppe võimalusi on erinevatele vanusegruppidele ning keeletasemetele. Digiõppe vahendid sobivad nii iseseisvale keeleõppijale, kui lisamaterjalina keelekursusel osalejale. Kindlasti pakub e-õpe alternatiivi neile, kes elavad välismaal kogukondadest kaugemal ja kellel pole seetõttu võimalik kontaktõppes osaleda. (Integratsiooni Sihtasutus, 2023)

⁷ teabe allikas: haridus- ja teadusministeeriumi peaekspert Kätlin Kõverik (31.03.2023)

⁸ teabe allikas: välisministeeriumi üleilmse eestluse nõunik Keit Spiegel (21.03.2023)

Mitmeid e-õppe võimalusi on arendanud erasektor, kuid populaarseid lahendusi on sündinud ka era- ja riigisektori koostööst, nt:

- Keeleklikk: populaarne tasuta eesti keele algtaseme e-õppe tervikkursus, mis arendati täiskasvanutele, kuid mida on võimalik kasutada ka juhendatud laste keeleõppes.
- Keeletee: Keelekliki jätkukursus keeletasemele B-1. Keeleklikk ja Keeletee loodi era- ja riigisektori koostöös, mõlemaid saab kasutada keeleõppes vene ja inglise keele baasil.
- ALPAKids: tasuline mobiilirakendus, mis pakub kultuuripõhiseid eestikeelseid digiõppemänge 3-8 aastatele lastele.
- KideoCall – riigi toetusel, kuid erasektori loodud tasulised juhendatud keele arendamise tegevused videokõne vahendusel 3-8-aastastele lastele.
- Speakly: erasektori loodud võõrkeelte, sh eesti keele õppe programm.
- WalkTalk: suhtlemiskeele õppel põhinev äpp, mis sündis era- ja riigisektori koostöös.
- Opiq: tasuline eestikeelseid digitaalset üldhariduskoolide õppematerjale koondav keskkond.
- Sõnaveeb: Eesti Keele Instituudi keeleõppe materjalid teemade kaupa.
- Üleilmakool: riigi poolt toetatud väljaspool Eestit elavate laste e-kool, mis pakub riiklikul õppekaval põhinevaid eesti keele ja mitmete teiste ainete e-kursuseid koos veebitundide võimalusega. Üleilmakooli tutvustatakse lähemalt järgmises alampeatükis. (Eesti Instituut, 2023)

3. ÜLEILMAKOOL

Peatükis antakse ülevaade Üleilmakooli sünniloost, arengust ja toimise põhimõtetest. Kooli loomisel võeti eeskuju 1975. aastal tegevust alustanud edukast välissoomlaste kaugõppekoolist Kulkuri, seetõttu tutvustatakse peatükis ka selle tegevust.⁹

Kulkuri kohta käivat infot täpsustati e-kirja teel kooli juhi Tuija Tammelandriga. Osa Üleilmakooli puudutavatest andmetest pärinevad vestlusest Üleilmakooli ühe asutajaliikme ja tegevjuhi Helja Kirberiga ning e-kirja teel saadud täpsustustest Tuglase seltsi koolitus- ja lõimumisjuhilt Järvi Lipastilt. Teabe allikaid on informeeritud magistritöö eesmärkidest ning nad on andnud nõusoleku neilt saadud infot töös kasutada.

Kulkuri ja Üleilmakooliga sarnaseid e-koole on ka Rootsis (Sofia Distans), Norras (Globalskolen), Taanis (Danes Worldwide), Saksamaal (Deutsche Fernschule), Hollandis (Wereldschool), Belgias (d-teach), Kreekas (The Greek Online School), Iirimaal (HomeSchool.ie), Uus-Meremaal (TeKura) ja mitmeid koole Austraalias (nt Brisbane School of Distance). Mõnedes neist õpetatakse välismaal elavatele kaasmaalastele ainult emakeelt, teistes kõiki põhikooli aineid. Osades koolides õpetatakse vaid välismaal elavaid õpilasi, teistes ka soovijaid kodumaal, nt Austraalias.¹⁰ 2023. aasta märtsis asutasid Soome, Eesti, Norra, Belgia, Iirimaa, Kreeka ja Austraalia veebikoolide esindajad koostöö tugevdamiseks ühenduse ICONS (*International Community of Online Schools*). (Kvs-säätiö, 2023)

3.1. Kaugõppekool Kulkuri

Välissoome laste esimene koduõppe põhikool asutati 1975. aastal Kotiperuskoulu ('kodupõhikool') nime all. Algatus tuli Soome välisministeeriumi diplomaatide abikaasadelt. Eesmärk oli säilitada välismaal elavate soome laste emakeeleoskust ning võimaldada neil seeläbi pärast Soome tagasipöördumist oma õpinguid jätkata. Esimesed veebikursused alustasid tööd 2003. aastal, e-õppe võimalused arenesid jõudsalt ning 2009. aastal uuendati

⁹ teabe allikas: Tuglase seltsi koolitus- ja lõimumisjuht Järvi Lipasti (18.01.2023)

¹⁰ teabe allikas: Kulkuri ja ICONS võrgustiku juht Tuija Tammelander (17.04.2023)

veebikooli põhjalikult nii tehniliselt kui ka pedagoogiliselt. Muudatustega käsikäes sai kool ka uue nime – etäkoulu Kulkuri (‘kaugõppekool Rändur’). (Etäkoulu Kulkuri, 2023a)

Kulkuri kooli sihtrühm on välismaal elavad Soome pered. Kulkuris õpib nüüdseks iga aasta ligi 500 õpilast maailma eri paigust. Pered saavad valida 80 veebikursuse vahel, mida juhendavad 30 kvalifitseeritud õpetajat. Kulkuris on veebikursuste teel võimalik õppida soome keelt ja kõiki põhikooli õppekavajärgseid aineid soome keeles. Kursuste loomisel lähtutakse Soome riiklikust õppekavast. Õpitakse veebikeskkonnas Canvas. Õppija võib sooritada kas eraldi üksikuid kursusi või registreeruda õppijaks kõigile ea- ja võimetekohastele ainekursustele. Õppekavasse kuuluvad kõik riikliku õppekava kohustuslikud ained kogu põhikooli ainekava ulatuses. Õppijatele pakutakse igas aines kooliaasta jooksul õpetaja poolt juhitud 2 - 4 reaalajas toimuvat väikeses grupis veebitundi. Soovijad saavad lisaks tellida eraviisilisi veebitunde. (Etäkoulu Kulkuri, 2021, 14-18)

Kulkuri kooli osana toimib ka Nomadskolan, mis pakub välismaal elavatele soomerootslastele võimalust õppida rootsi keelt emakeelena või soome keelt teise keelena. (Etäkoulu Kulkuri, 2023b)

Kulkuri kooli pidaja on Soome vanim vabahariduslik organisatsioon Kansanvalistusseura. Kooli kursused on peredele tasulised, kuid kooli tegevust toetab ligi 60% ulatuses haridusministeerium. Kool taotleb toetust igal aastal uuesti, sest Kulkuri ei ole ametlik Soome põhiharidusseaduse raames toimiv kool. (Valtonen, 2022, 11-13)

Kulkuril on ambitsioonikas visioon olla maailma parim veebikool, kus on rõõm õppida ja õpetada. Koolil on kaks eriülesannet:

- säilitada ja arendada välismaal elavate Soome laste ja noorte soome keele oskust ja tugevdada nende kultuurilist identiteeti;
- pakkuda välismaal elavatele soomlastele võimalust sooritada põhikooli lõpueksameid (koostööpartneriks Helsingi ülikooli praktikakool Viikin normaalikoulu). Väljastatava tunnistuse alusel saab astuda sisse Soome gümnaasiumitesse. (Etäkoulu Kulkuri, 2021, 21-23; Etäkoulu Kulkuri, 2023c)

Kulkuri kool on ülemaailmne kogukond, mille moodustavad kooli õpilased, õpetajad ja muu personal koos lapsevanemate ja teiste juhendajatega. Kuigi füüsiliselt paiknetakse maailma eri paigus, toetatakse ühtekuuluvustunnet eri projektide, loengute ja veebitundide kaudu. Õpilastel ja lapsevanematel on võimalus anda oma panus kooli toimimisse ja arengusse õpilasesinduse töö, sotsiaalmeedia postituste või regulaarsetes tagasisideküsitlustes osalemise kaudu. (Etäkoulu Kulkuri, 2021, 23-25)

Sarnaselt väliseesti täienduskoolidele (vt ptk 2.4.) saavad välismaal elavad Soome päritolu lapsed arendada oma soome keelt ja hoida sidet Soome kultuuriga ka Suomi-koulu ('Soomekool') klubilaadsetes keeltekoolides. Esimesed soomekeelsed koolid välismaal asutati 1960ndatel USAs ja Kanadas. Sellised täiendõppekoolid tegutsevad praegu 45 riigis. Nendes õpib ligi 4000 last vanuses 3-18. Tunnid toimuvad keskmiselt 2-4 korda kuus, aga nende arv varieerub kooliti ja riigiti. Suomi-koulu ja Kulkuri teevad tihedat koostööd. Suomi-koulu võrgustiku organisatsioonid saavad soovi korral tasu eest kasutada Kulkuri õppematerjale ja pakuvad omakorda õppijatele vajadusel tuge Kulkuri õppeprogrammi läbimisel. (Suomi-koulujen tuki ry, 2023; Korpela, 2017, 11-14)

Kulkuri kohta on avaldatud neli lõputööd. Rakendusliku uuringu käigus kavandati Kulkuri kooli 7. klassi jaoks ADDIE-mudelil põhinev tekstiilkäsitöö veebikursus (Lehti, 2012). Käitumisteadusliku uuringuga selgitati välja, kuidas võib veebiõpe toetada kodumajapidamise õpinguid põhikoolis (Rantanen, 2014). Rakendusliku lõputöö käigus loodi digitaalne küsimustik, millega saab Kulkuri kool koguda õpilastelt ja lapsevanematelt tagasisidet (Valtonen, 2022). Samuti on uuritud õpilaste toetamise vajadusi ning õpetajate kogemusi digitaalses õpikeskkonnas kaugõppe vormis õpetamisel (Salmi, 2021).

3.2. Üleilmakool

Üleilmakool on 2013. aastal tegevust alustanud välismaal elavate Eesti päritolu laste ja noorte e-kool. Kooli loomise idee algatajaks võib pidada Järvi Lipastit, kelle kakskeelne laps osales aastatel 2005- 2011 Eestis elades Kulkuri kooli soome keele veebikursustel. Seoses perekonna Soome kolimisega tekkis omakorda vajadus eesti keele kaugõppekursuste järele. Järvi Lipasti rääkis 2013. aasta emakeelepäeval Helsingisse Eesti Majja esinema kutsutud toleaege haridus- ja teadusministeeriumi keeleosakonna juhatajale Piret Kärtnerile ideest avada Kulkuri

koolile sarnane veebikool ka eesti keele õpetamiseks. Kärtner kiitis mõtte heaks ning lubas ministeeriumi toetust, kui kursustega alustatakse. Nende ettevalmistamisega hakkas tegelema Tuglase seltsi eesti ja soome keele õpetaja Helja Kirber, kellest sai ühtlasi ka Üleilmakooli tegevjuht. Seda ametit peab Kirber tänaseni. Rahalist toetust taotleti haridus- ja teadusministeeriumi rahvuskaaslaste programmist ja Hooandja ühisrahastusplatvormi kaudu. Juriidiliselt hakkas kooli tööd korraldama Soomes registreeritud mittetulundusühing Eestikeelse Hariduse Selts. Võttes eeskujuna Kulkuri kooli kogemusest, viidi esimene eesti keele ja kirjanduse pilootkursus läbi 2013.-2014. õppeaastal kaheteistkümnele 9. klassi õpilasele kuuest riigist, kelle seas oli ka Järvi Lipasti laps. Esimese katsetuse positiivne tagasiside andis kinnitust, et sellise e-õppe läbi on võimalik Eesti laste emakeele oskust säilitada ja arendada. (Leikop, 2014)¹¹

2014.–2015. õppeaastal viidi läbi eesti keele ja kirjanduse kursused 42-le 7., 8. ja 9. klassi õpilasele kümnest riigist. Kevadsemestril piloteeriti 13.-19. sajandi Eesti ajaloo e-kursust, millest võttis osa 35 õppijat 15 riigist. Lisaks said ajaloo kursusest osa Stockholmi Eesti Kooli õpilased.

2015.–2016. õppeaastal laienes õpetatavate ainete ring veelgi. Korraldati 11 kursust: 6.-8. klassi eesti keele ja kirjanduse õppekavajärgsed ja lihtsustatud eesti keele õppe kursused; eraldi Eestisse tagasipöördujate toetamiseks loodud 9. klassi eesti keele ja kirjanduse kursus; Eesti ajaloo kursus I ja II; Eesti maatundmise kursus; matemaatika põhikooli lõpueksamiks ettevalmistav kursus. Registreerus 125 õppijat 20 riigist. Nendest 26 jätkas õpinguid teist aastat järjest, 25 võttis osa mitmest kursusest. Kursusi viisid läbi kaks eesti keele ja kirjanduse õpetajat ja matemaatika, geograafia ning ajalooõpetaja.

2016.–2017. õppeaastal toimus 12 kursust. Lisandusid 5. klassi eesti keele ja kirjanduse õppekavajärgne ja lihtsustatud eesti keele õpe ja kursus, kus matemaatikat õpitakse infotehnoloogia abil. Õppijaid oli 21 riigist kokku 130. Sellest õppeaastast hakati pakkuma iseseisva tööna läbitavatele veebikursustele lisaks kahel korral kuus õpetaja juhendamisel toimuvaid individuaalseid veebitunde. Neist otsustas osa võtta 38 õppijat.

¹¹ teabe allikas: Tuglase seltsi koolitus- ja lõimumisjuht Järvi Lipasti (18.01.2023)

2017.–2018. õppeaastal lisandusid eesti keele ja kirjanduse õppekavajärgsed ja lihtsustatud eesti keele õppe kursused ka 3. ja 4. klassile. Kokku viidi läbi 18 kursust. Osales 170 õppijat 21 riigist, neist 38 võttis osa ka individuaalsetest veebitundidest. Meeskonnaga liitus kolm uut eesti keele õpetajat.

2018.–2019. õppeaastal korraldati 20 kursust. Lisandusid matemaatika mõisted eesti keeles ja lihtsa eesti keel kursused. Õppijate arv kasvas 185-le. Nad tulid 28 riigist ja 20 osales lisaks veebikursustele ka individuaalsetes veebitundides. Vaetus ajalooõpetaja. Üleilmakooli ajalookursusest said osa ka 50 Stockholmi Eesti Kooli õpilast.

2019.–2020. õppeaastal lisandusid eesti keele ja kirjanduse õppekavajärgsed ja lihtsustatud eesti keele õppe kursused ka 1. ja 2. klassile; eesti keel võõrkeelena; eraldi kursused noorematele ja vanematele õpilastele Eesti ajaloo kohta; Eesti looduse kursus. Kokku toimus 23 kursust, millest võttis osa 255 õpilast 33 riigist, kellest 40 osales individuaalsetes veebitundides. Kool sai juurde endise kolleegi näol ühe ajalooõpetaja ja eesti keel võõrkeelena õpetaja. Jätkus koostöö Stockholmi Eesti Kooliga, kus 50 õppijat said osa Üleilmakooli ajalookursusest.

2020.–2021. õppeaastal jätkas kursuste maht kasvu – kokku viidi neid õppeaasta jooksul läbi 28. Jõudsalt kasvas huvi eesti keel võõrkeelena aine vastu. Need viidi läbi individuaalsete veebitundidena 14 õpilasele. Lisandusid aabitsakursus; ühiskonnaõpetus; 7.-8. klassi matemaatika ja eesti keele kursus 16-26-aastastele noortele. Kokku võttis õppetööst osa 280 õpilast 31 riigist. 62 valis veebikursustele lisaks individuaalsed veebitunnid õpetajaga. Üleilmakooli meeskonnaga liitus uus eesti keele ja kirjanduse ning eesti keel võõrkeelena õpetaja. Jätkus koostöö ajalookursuse osas Stockholmi Eesti Kooliga.

2021.–2022. õppeaastal oli valikus kokku 29 kursust, lisandus loodusloos kursus. Õppes osales 250 õppijat 31 riigist, neist 110 võttis ka individuaalseid veebitunde. Huvi eesti keel võõrkeelena kursuse vastu oli kasvanud, seetõttu kaasas Üleilmakool õppetöö läbiviimisesse juba seitse selle eriala õpetajat.

2022.–2023. õppeaastal kasvas pakutavate kursuste arv 32-ni: eesti keel võõrkeelena; lihtsa eesti keele kursus; aabitsakursus; 1.-8. klassi eesti keele ja kirjanduse õppekavajärgsed ja lihtsamad keelele keskenduvad kursused; 9. klassi eesti keele ja kirjanduse kursus, mis toetab

tagasipöördujaid; Eesti ajaloo ABC kursus; Eesti ajaloo õppekavajärgne kursus; ühiskonnaõpetuse kursus; loodusloo kursused 1. ja 2. klassi õpilastele; Eesti looduse ja Eesti maatundmise kursused; matemaatika põhikooli lõpueksamiks ettevalmistav ja matemaatika mõistete kursused; 16-26-aastate noorte eesti keele kursused ning eesti keele riigieksami ja B2-taseme eesti keele ettevalmistuskursus. Õppijaid registreerus 35 riigist kokku 330. Neist 140 osaleb lisaks veebitundides individuaalselt või väikestes gruppides. Üleilmakooliga teevad koostööd 17 kvalifitseeritud õpetajat: 7 eesti keele ja kirjanduse õpetajat, 7 eesti keel võõrkeelena õpetajat, üks ajaloo-, matemaatika- ja geograafiaõpetaja. (Üleilmakool, 2023a; Kirber, 2022)

Õppetöö toimub Haridus- ja Noorteameti Moodle veebikeskkonnas 15. septembrist 15. maini ning on jagatud kuuajalisteks õpiperioodideks. Soovi korral võib õppetööga liituda ka keset õppeaastat. Õpilased ja lapsevanemad saavad kalendrikuu alguses info selle kuu õpiväljundite ja ülesannete kohta, õpitakse endale sobival ajal ja tempos. Eri õppeainete kursused on üles ehitatud vastavalt aine omapärale, pidades silmas õpieesmärke, raskustaset ning eakohasust. Õppekavajärgsetel kursustel on õppe kavandamisel lähtunud põhikooli riikliku õppekava vastava aine ainekavast. Õppekaval põhinevatel eesti keele ja kirjanduse, matemaatika, ajaloo ja loodusõpetuse kursustel õpivad Üleilmakooli õpilased Opiq platvormil samadest digiõpikutest (soovi korral paberõpikutest) nagu nende eakaaslased Eestis. Ülejäänud kursused on koostanud Üleilmakooli õpetajad, võttes arvesse õppijate vajadusi, oskusi ning võimeid. Kuu lõpus esitavad õppijad Moodle'i platvormi kaudu õpitust kokkuvõtavad ülesanded ning saavad õpetajalt soorituse kohta individuaalset tagasisidet. Õppeaasta lõpus saavad osalejad tunnistuse. Soovi korral on peredel võimalus õpetajaga kokku leppida individuaalsetes kaks korda kuus toimuvates veebitundides. Veebikursused ja Opiqu litsents on peredele tasuta, individuaaltunnid on osaliselt tasulised. Soovijatele aitab Üleilmakool organiseerida koostöös Eesti Instituudiga ka paberõpikuid ja -töövihikuid. Üleilmakool teeb laste ja vanematega tihedat koostööd. Neilt saadud tagasiside on väärtuslikuks sisendiks õppekava koostamisel ning uute kursuste avamisel. (Üleilmakool, 2023b)¹²

Üleilmakooli **õpilased** on vanuses 5-20 ja Eesti päritolu, st vähemalt üks vanematest on eestlane ning saab eesti keelest aru. Lapsevanema eesti keele oskus on seda olulisem, mida noorem on laps, sest õppetöö korraldamisel on lapsevanema tugi määrava tähtsusega (vt ka ptk

¹² teabe allikas: Üleilmakooli tegevjuht Helja Kirber (13.04.2023)

2.3.). Järjest kasvab laste arv, kes õpivad eesti keelt Üleilmakoolis võõrkeelena, sest nende eesti keele oskus on vähene või puudub. Palju on osalejate seas ka peresid, kes viibivad välismaal seoses ajutiste töökohustustega ja arvestavad Eestisse tagasipöördumisega. Üleilmakoolis omandatud eesti keele oskus ja teadmised aitavad lastel Eestis kooliteed jätkata või leida siin hiljem oma koht tööelus. Kursustest on osa võtnud lapsed ja noored rohkem kui 30 riigist. Kõige enam on õppijaid Soomest, kus on ka suurim Eesti väliskogukond (vt ka ptk 2.1.).¹³ 2021.-2022. õppeaastal pöördus Eestisse tagasi 25 Üleilmakoolis õppinud last (Haridus- ja Teadusministeerium, 2022). (vt lisaks ptk 4.2.)

2013. aastal ühe õpetajaga alustanud Üleilmakoolis töötab 2023. aastaks 17 **õpetajat**. Kooli tegevjuht Helja Kirber on algusest peale andnud oma panuse ka õppetöösse, õpetades eesti keelt ja kirjandust. Kursuste mahu suurenedes asusid Üleilmakoolile kaastööd tegema: 2015. aastal eesti keele ja kirjanduse õpetaja Piret Rannast, ajalooõpetaja Riina Voltri, matemaatikaõpetaja Sirje Sild ja geograafiaõpetaja Kaari Rodima. 2017. aastal alustasid tööd eesti keele ja kirjanduse õpetajad Tiina Maripuu, Lee Laurimäe ja Kadi Kiviloo. Nad on kooli kõige pikemaajalisemad õpetajad ja seni on kõik ametis. Tegemist ei ole siiski tüüpilise töölepingulise töösuhtega, Üleilmakoolis õpetamine on üldjuhul lisatöö, põhitöökoht on õpetajatel tavakoolis. Enamus töötab õpetajatena Eestis, mõned Soome koolides, üks õpetaja on ühtlasi New Yorgi Eesti Kooli direktor. (Üleilmakool, 2023a) Lee Laurimäe, kes on üks Üleilmakooli pikaajsete kogemustega õpetajatest, pälvis 1994. aastal aasta õpetaja tiitli aktiivõppe meetodite eduka juurutamise eest Kolga keskkoolis. Perekonna Soome kolides sai temast eesti keele õpetaja Soomes elavatele eesti lastele kontaktõppes ja Üleilmakooli e-õppes. Tema sõnul kohendab ta algklasside Üleilmakooli eesti keele veebikursused mänguliseks, et jaguks põnevust ja õppimise tahe ei kaoks. Palju on praktilisi ülesandeid, et kirjakeel saaks selgeks ja sõnavara laieneks. Lee Laurimäe on pidanud palju juurde õppima ning kasutab julgelt erinevaid digikeskkondi, nt LearningApps, Liveworksheet jm. Samuti on ta korraldanud nn ühistunde, et ühe kursuse lapsed saaksid vahetada kogemusi teiste sarnaste õppijatega maailma eri paigust. Vanemate sõnul innustavad sellised kohtumised lapsi eesti keelt õppima. Õpetajat rõõmustavad motiveeritud lapsed, kes tahavad ka kodumaast kaugel olles emakeelt õppida ning lapsevanemad, kes oma lapsi sel teel toetavad. (Poldre, 2021)

¹³ teabe allikas: Üleilmakooli tegevjuht Helja Kirber (13.04.2023)

Üleilmakooli nimi viitab koolile, kuid juriidiliselt kvalifitseerub kooli tegevus huvihariduse valkonda. Kool tegutseb Soome mittetulundusühingu **Eestikeelse Hariduse Selts** koosseisus ning lähtub oma tegevuses seltsi põhikirjast ning eesmärkidest. 7-liikmelisse juhatusse kuuluvad ka Üleilmakooli tegevjuht ning kaks õpetajat. Seltsi eesmärkideks on:

- aidata kaasa eesti keele, kultuuri ja identiteedi alalhoidmisele ja arendamisele; edendada ja toetada eestikeelset haridustegevust, sealhulgas eestikeelse õppetöö korraldamist;
- koondada ja vahendada teavet eestikeelse hariduse kohta Soomes;
- osaleda keeleoskust ja kultuuritundmist edendavates projektides ning ka ise neid algatada;
- arendada ülemaailmset eesti laste e-põhikooli Üleilmakool. (Eestikeelse Hariduse Selts, 2023)

Üleilmakooli tegevus moodustab nii rahaliselt kui tegevuste mahu poolest suurima osa seltsi ettevõtmistest. Kooli eelarvest moodustavad väiksema osa veebitundide eest kogutav tasu ning vabatahtlikud annetused. Üleilmakooli tegevuste peamiseks rahastajaks on Eesti **haridus- ja teadusministeerium**. Ministeerium toetab rakendusüksuste kaudu ka teisi välismaal eesti keele õpet pakkuvaid organisatsioone (vt lisaks ptk 2.4.), kuid Üleilmakoolil on ainukesena ministeeriumi strateegilise partnerina otserahastuse leping, mille rahaline väärtus selgub igal aastal läbirääkimiste käigus pärast vajaduste kaardistamist. Strateegiline partnerlussuhe vaadatakse üle iga kolme aasta tagant ja praegu kehtiv leping kestab 2024. aastani. Lisaks haridus- ja teadusministeeriumile on Üleilmakooli rahaliste ressurssidega toetanud konkreetsete tegevuste elluviimisel ka välisministeerium. Ministeeriumid on Üleilmakoolile ka sisulisteks partneriteks. Haridus- ja teadusministeeriumi keeleoskonna ja välisministeeriumi üleilmse eestluse ja kultuuridiplomaatia osakonna ametnikud esindavad riigi vaadet ning suhtuvad soosivalt kooli tegevuste vajaduspõhisesse arendamisse, kui need toetavad tagasipöördujaid ning eestluse ja eesti keele säilimist välismaal. Üleilmakooli unikaalsus, võrreldes teiste Eesti koolide ja täiendõppekursustega välismaal, seisneb sellest, et pakutakse õppekavajärgset õpet ja eesti keelele lisaks ka matemaatika, loodusõpetuse, ühiskonnaõpetuse jm põhikooli õppekavasse kuuluvaid ainekursusi ning on võimalus ka individuaalõppeks. E-õpe võimaldab kursustest osa saada ka neil, kes elavad välismaal suurematest keskustest eemal ning kellel seetõttu puudub võimalus osaleda kontaktõppes pühapäevakoolide ja ringide tegevustes. Haridus- ja teadusministeerium Eesti üldhariduskoolidele vastavat järeelvalvet

Üleilmakooli üle ei teosta, kuid eeldatakse, et kursusi viivad läbi kvalifitseeritud õpetajad ning õppetegevuse lähtutakse konkreetsetest õpiväljundites, mis õppekavajärgsete kursuste puhul peavad kattuma põhikooli riiklikus õppekavas sätestatuga.¹⁴

Üleilmakool teeb **koostööd** ka teiste haridusorganisatsioonidega. 2022. aasta sügisel alustasid Üleilmakool ja MTÜ Koduõpetaja koostööd projekti „Keeletargad“ raames. Kümnes väikerühmas pakutakse välismaal elavatele lastele eesti keele veebiõpet. Projekti eripäraks on grupis õppimine, kus tugevdatakse ka õppijate omavahelist suhtlust. Õpe on tasuta ning projekti tegevust toetavad Üleilmakooli vahendusel välisministeerium ja Integratsiooni Sihtasutus. (Koduõpetaja, 2023)¹⁵

Eesti koolide ja ringidega välismaal tehakse koostööd projektipõhiselt, nt on paljud Stockholmi Eesti Kooli õpilased läbinud Üleilmakooli ajalookursuse. Paljud lapsed õpivad korraga nii Üleilmakoolis kui ka mõnes pühapäevakoolis, kus õppetegevused täiendavad teineteist. Kulkuri kooliga on säilinud head suhted nii organisatsiooni kui juhtide tasandil. Ühiselt kuulutakse veebikoole ühendavasse organisatsiooni ICONS ning vahetatakse infot.

Eesti Haridus- ja Noorteamet on viimased 10 aastat korraldanud koostöös Tuglase seltsiga Helsingis kaks korda aastas läbiviidavaid eesti keele tasemeeksameid. Üleilmakool pakub eksamik valmistumiseks eesti keele B2-taseme kursusi ning vahendab eksami infot Üleilmakoolis õppijatele. Eestisse tagasipöördujatele väljastatakse soovi korral tunnistus Üleilmakoolis läbitud õppekavajärgsete kursuste kohta, mille alusel saab jätkata õpinguid Eesti üldhariduskoolides. (Üleilmakool, 2023b)¹⁶

Üleilmakooli on ka **tunnustatud**: 2014. aastal oli Üleilmakooli loomine Keeletegu 2014 konkursi üks nominentidest, 2015. aastal sai kooli tegevjuht Helja Kirber välisministeeriumi tänukirja eestikeelse hariduse edendamise ja Üleilmakooli loomise eest, 2021. aastal anti talle Üleilmakooli tegevuse juhtimise eest kodanikupäeva aumärk (Üleilmakool, 2023a).

¹⁴ teabe allikad: Üleilmakooli tegevjuht Helja Kirber (13.04.2023), haridus- ja teadusministeeriumi keelepoliitika osakonnajuhataja Andero Adamson (20.03.2023), välisministeeriumi üleilmse eestluse nõunik Keit Spiegel (21.03.2023)

¹⁵ teabe allikas: Üleilmakooli tegevjuht Helja Kirber (13.04.2023)

¹⁶ teabe allikad: Üleilmakooli tegevjuht Helja Kirber (13.04.2023), haridus- ja teadusministeeriumi keelepoliitika osakonnajuhataja Andero Adamson (20.03.2023)

Helja Kirber on eestluse hoidmise eest Soomes pälvinud ka Valgetähe IV klassi teenetemärgi (Poldre, 2019).

Üleilmakooli kohta pole seni läbi viidud ühtegi uurimust.

4. ÜLEILMAKOOLI ÕPILASTE SUHESTUMINE EESTI, EESTI KEELE JA ÜLEILMAKOOLIGA

Magistritöö põhieesmärk on välja selgitada, kuidas hindavad Üleilmakooli eesti keele ja kirjanduse õppekavajärgsetel kursustel õppijad ja nende vanemad kooli rolli enda või oma laste eesti keele oskuse arendamisel ja suhestumisel eesti identiteedi ja kultuuriga. Töö sekundaareesmärk on kirjeldada Üleilmakooli õppekavajärgsete eesti keele kursuste õpilaste profiili, suhet eesti keele ja Eestiga ning nende õpikogemusi Üleilmakoolis.

Järgmistes alapeatükkides antakse ülevaade uuringu valimist ja uurimismeetoditest; analüüsitakse uurimismaterjali ning esitatakse uurimistulemused.

4.1. Uuringu valim ja metodoloogia

Uurimisobjektiks võeti Üleilmakooli eesti keele ja kirjanduse õppekavajärgsetes gruppides õppinud noored ja lapsevanemad. Eesti keele kursustel osalejad ja nende vanemad sobisid kõige paremini sisendi andmiseks, et selgitada välja Üleilmakooli roll diasporaa laste eesti keele säilimisel ja arendamisel. Muude ainete, nt matemaatika, loodusõpetus jt, läbinutel pole seos eesti keele õppega nii otsene.

Uuritavasse populatsiooni kuuluvad kõik eesti keele ja kirjanduse õppekavajärgsetes gruppides õppijad alates Üleilmakooli esimesest ehk 2013. tegutsemisaastast, mil alustas lootsprojektina esimene kursus (Üleilmakool, 2023a). Ajavahemikus 2013. aasta augustist kuni 2023. aasta veebruarini on kursustele registreerunud 498 õppijat. Toorandmed õppijate kohta saadi Üleilmakooli tegevjuhilt aastate ja kursuste kaupa Exceli tabelitena, mille koondamisel selgitati välja identifitseeritud osalejate arv. Valimisse kaasati võimalikult heterogeenne rühm eri vanuses ja eri riikides elavatest populatsiooni liikmetest, sh Eestisse naasnutest. Valik konkreetsete isikute kaasamise osas langetati koostöös Üleilmakooli tegevjuhiga, kellel on kõigi õppes osalevate peredega otsekontakt.

Valimi moodustamisel seati noorte puhul kriteeriumiks vanuseline eeltingimus: uuringus osalev noor pidi õppima vähemalt III kooliastmes. Sel perioodil jõuab laps noorukiikka ning tal kujuneb välja minakäsitus ning arusaam oma identiteedist (vt Kera, 2004, 14).

Lapsevanemad otsustati uuringusse kaasata, kuna neil on võtmeroll laste emakeele säilimisel ja mitmekeelsuse arendamisel välismaal. Kodused hoiakud ja valikud määravad, kas laps jätkab eesti keele arendamist murdeas, mil ümbritsev ühiskond ja sõbrad toovad kaasa uusi konkureerivaid huvisid (vt ka ptk 2.3.). Samuti võimaldas lapsevanemate kaasamine koguda infot ka noorema eagrupi kohta, keda informantidena küsimuste keerukuse tõttu otse ei kaasatud.

Uuringukutse, mis sisaldas ülevaadet uuringust ning veebilinki viitega küsitlusankeedile edastati kriteeriumitele vastavale valimile e-kirja teel Üleilmakooli tegevjuhti vahendusel.

Andmekogumismeetodina kasutati Google Formsi veebiplatvormil küsimustikku. Küsitluses osalejatele selgitati esmalt, et osalemine on vabatahtlik ja anonüümne, saadud tulemusi kasutatakse üldistavas analüüsis ning teaduslikel eesmärkidel.

Küsimustik oli avatud vastamiseks ajavahemikul 15.02.2023 - 7.03.2023. Vastamisaktiivsuse tõstmiseks saadeti välja ka meeldetuletus. Laekus kokku 57 vastust, mis katab 11,4 % uuringu populatsioonist. Nendest 17 olid noorte ning 40 lapsevanemate küsimustiku vastused.

Enne küsimustike avamist viidi läbi testküsitlused ühe Üleilmakoolis õppiva noore ning ühe Üleilmakoolis õppinud lapse vanemaga. Kõigepealt paluti testijatel täita küsimustik, et teada saada vastamiseks kuluv aeg. Seejärel viidi testküsitletavatega läbi vestlus, mis võimaldas saada vahetut tagasisidet ja ettepanekuid küsimustiku täiendamiseks. Tagasisidestamise käigus saadud info põhjal lisati küsimus Üleilmakoolis õpitud ajaperioodi kohta ning täpsustati küsimuste sõnastust.

Uurimisküsimustele vastuste saamiseks koguti andmeid veebipõhise struktureeritud küsimustiku abil. Küsitlusankeedid sisaldasid nii kinniseid (valikvastustega) kui avatud küsimusi. Valikvastused võimaldasid saada uuringu valimi kohta kvantitatiivseid taustaandmeid, näiteks küsimused vanuse, püsivalt väljaspool Eestis elatud aastate jms kohta. (vt Beilmann, 2020) Avatud küsimused võimaldasid koguda kvalitatiivseid andmeid, mis vastajate seisukohti sügavamalt avavad, näiteks milliste ootustega on asunud Üleilmakoolis õppima ja kas need on täitunud jms (vt Laherand, 2008, 290).

Küsitlusviisiks otsustati valida veebiküsitlus, sest see võimaldas jõuda suurema hulga vastajateni, kui seda oleks saanud teha näiteks uuritavaid intervjuueerides. Suurem osalusmäär andis omakorda võimaluse teha vastuste pinnalt laiapõhjalisemaid järeldusi. Veebiküsitluse meetod suurendab ka vastaja valmisolekut küsimustele vastata, sest küsimustiku täitmisel ei ole ajalisi ega geograafilisi piiranguid ja vastused on anonüümsed.

Koostati kaks eraldi küsitlusankeeti, üks noortele ja teine lapsevanematele (vastavalt lisad 1 ja 2). Lapsevanemate poole pööratakse teietades, noorte poole sinatades. Küsimuste sisu on noorte ja lapsevanemate ankeetides sama. Noortele suunatud küsimustik sisaldab rohkem terminite selgitusi ning näiteid. Arvestatud on võimalusega, et vastaja jaoks võib eesti keel olla teine keel. Näiteks küsimus kodakondsuse kohta. Lapsevanemate küsimustikus “Millise riigi või riikide kodakondsus teie lapsel on?”. Noorte küsimustikus „Millise riigi või riikide kodakondsus sul on (millise riigi pass sul on)?“

Küsitlusankeedi küsimused koostas töö autor, lähtudes töö teoreetilisest raamistikust, uurimisküsimustest ja -eesmärkidest. Küsimustik sisaldas 30 küsimust, mis koondati kolme teemakategooriasse. Esimese moodustavad sissejuhatavad küsimused sihtrühma taustaandmete kohta. Selgitatakse välja Üleilmakoolis õppija andmed nagu sugu, vanus, sünniriik, kodakondsus, püsivalt väljaspool Eestit elatud aastate arv ning riigid, kus on elatud. Samuti uuritakse, kas õppija on Eestisse tagasi pöördunud või kas see on plaanis tulevikus. Teise teemakategooria moodustavad küsimused keele ja identiteedi kohta. Uuritakse sihtrühma emakeele ja kodukeele kohta. Vastajad hindavad, kuivõrd nemad või nende lapsed eesti keele oskust väärtustavad, kuidas oma rahvusidentiteeti määratletakse, kuidas mõistetakse Eesti suhtluskeelt ja slängi. Eraldi küsitakse Eestisse tagasipöördunudelt eesti keelega hakkamasaamise kohta õpingutes või töökohal. Samuti palutakse avaldada tulemused neil, kes on sooritanud mõne eesti keele tasemeeksami. Kolmanda teemaploki küsimused käsitlevad eesti keele õpikogemusi ja õppimisvõimalusi Üleilmakoolis. Küsitakse, kust saadi infot Üleilmakooli kohta, mitu aastat on osaletud, kas eesti keelt on õpitud ka mõnes muus õppeasutuses ja millised on võrdlusmomendid. Vastajatel palutakse hinnata rahulolu õppematerjalide, õppekeskkondade ja õpetajatega. Samuti palutakse hinnata, mil määral on Üleilmakoolis õppimine mõjutanud osaleja eesti keele oskust ning suhet eestluse ja eesti kultuuriga. Lõpetuseks küsitakse soovitusi võimalike lisategevuste kohta, mida Üleilmakool võiks keeleõppe eesmärgil pakkuda.

Analüüsi käigus saadud kvantitatiivsed tulemused on esitatud osaliselt graafiliselt. Andmete töötlemiseks ja visualiseerimiseks on kasutatud programmi Apple Numbers ver 12.2. Avatud küsimusi analüüsiti kvalitatiivse sisuanalüüsi meetodiga, mis soodustab uuringus osalenute arvamuste ja hoiakute esiletõstmist. Uurimistulemuste illustreerimiseks on osalejate vastustest välja toodud asjakohaseid tsitaate.

Uuringu läbiviimisel oli piiratud ajaraamistik: veebiküsitlus oli avatud 21 päeva. Vastuseid kogunes 11,4 % uuringu populatsioonist, millega võib rahule jääda, kuigi veelgi suurem osalus lubanuks teha andmete analüüsimisel julgemaid üldistusi. Samas oleks veelgi suurem osalejate arv muutnud kvalitatiivse sisuanalüüsi meetodil andmete analüüsimise liiga ajamahukaks.

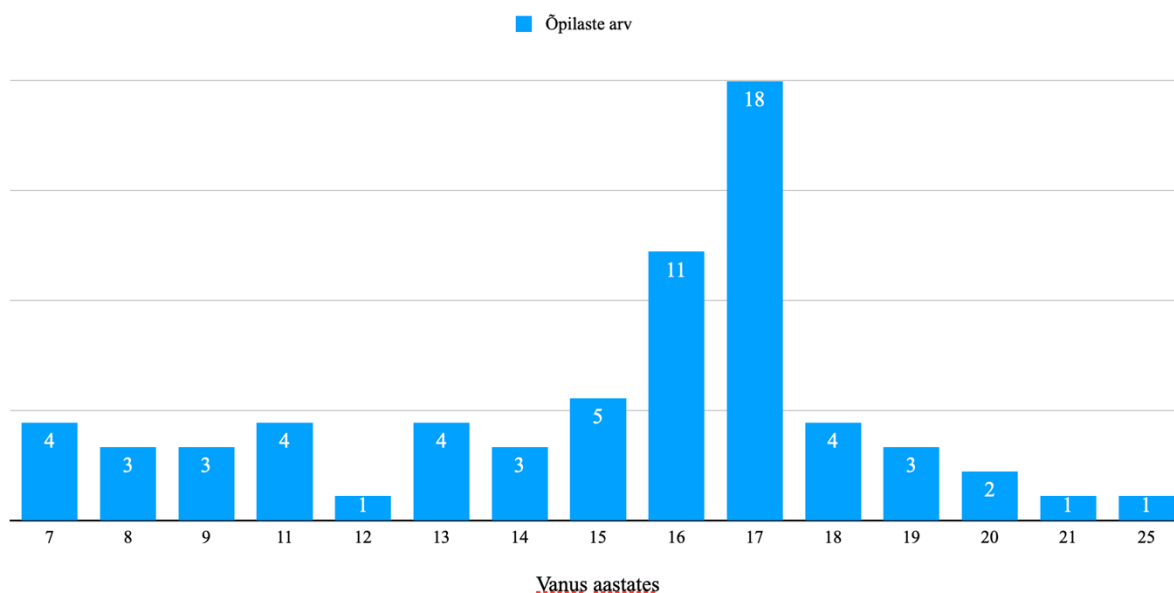
Selguse huvides nimetatakse kõiki, kelle kohta uuringu käigus infot koguti, edaspidi uuringus osalenud õpilasteks või ka lasteks, see hõlmab ka noorukieas olevaid informante ja vanemate vahendusel laste kohta kogutud infot. Tulemuste tõlgendamisel tuleb arvesse võtta, et vastused põhinevad ligi 2/3 ulatuses lapsevanemate hinnangutel oma lapse kohta. Samuti tuleb silmas pidada, et andmestik on kogutud Üleilmakooli eesti keele ja kirjanduse õppekavajärgsetes gruppides õppinud laste kohta, sellest tulenevalt tehakse ka järeldusi ainult selle grupi kohta.

Enne küsimustikule vastamist informeeriti vastajaid uuringu eesmärkidest. Kinnitati, et uuringus osalemine on vabatahtlik ning kogutud andmeid kasutatakse üksnes anonümiseeritult.

4.2. Ankeetküsimustiku andmete analüüs

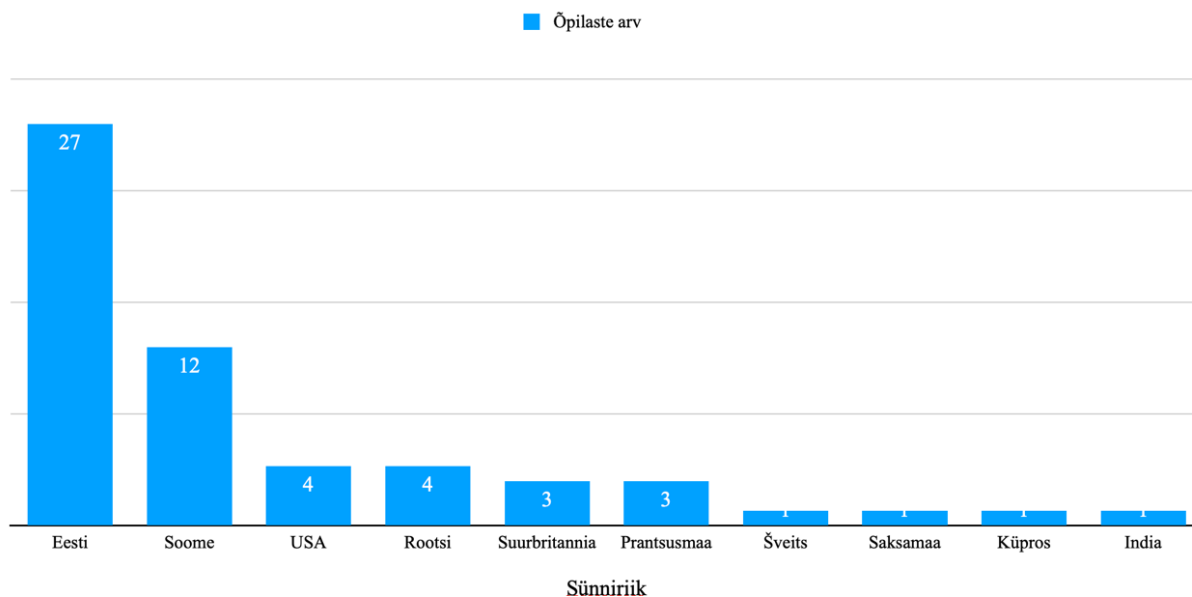
4.2.1. Õpilaste taustainfo

Küsimustike kaudu koguti infot 57 Üleilmakooli eesti keele ja kirjanduse õppekavajärgsetes gruppides õppinud lapse ja noore kohta. Nendest 35 olid tüdrukud, 20 poisid ja 2 ei soovinud **sugu** täpsustada. Vanuseliselt olid kõige nooremad õpilased 7-aastased, kõige vanem 25-aastane, kelle kohta teavet koguti. Joonisel 1 on esitatud uuritavate **vanuseline profiil**, millelt on näha, et suurima grupi moodustavad 27 noort, kes on 16-17-aastased, moodustades ligi poole, 51% uuringus osalejatest.

Joonis 1. Uurimuses osalejad vanuse järgi

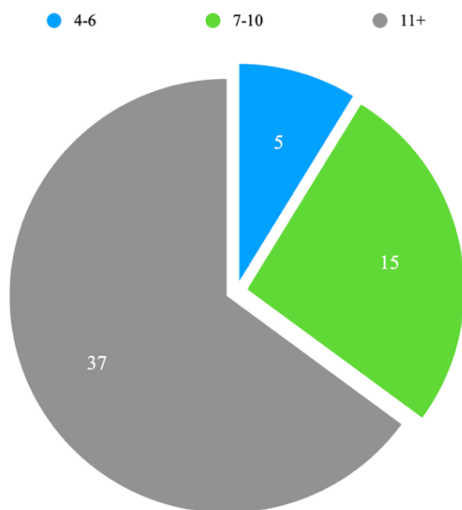
Vaadeldes uuritavate sünnikohti, on joonisel 2 näha, et peaaegu pool õpilastest on sündinud Eestis, 21% Soomes. Ülejäänud **sünniriigid** on esindatud märksa väiksema osakaaluga. Siit nähtub, et suur osa Üleilmakooli eesti keele õppekava järgsete kursuste õpilaste jaoks on Eesti sünniriik.

Joonis 2. Uurimuses osalejad sünniriigi järgi

Lisaks sünniriigile uuriti küsitluses õpilaste kodakondsuse kohta. Selgus, et Eesti **kodakondsus** on kõigil, v.a kahel lapsel, üks uuringus osaleja ei soovinud kodakondsust avaldada. 37% õpilastest on topeltkodakondsus.

Oluline kogutud taustainfo õppijate **välisriigis elatud ajaperioodi** kohta näitab, kui pikalt on uuritavad teises kultuuri- ja keelekeskkonnas viibinud. Joonisel 3 on näha, et 65 % uuringus osalenud õpilastest on välismaal elanud 11 või rohkem aastat, 26% on elanud püsivalt välisriigis 7-10 aastat ja 9% uuritavatest 4-6 aastat, mis oli ka kõige lühem välismaal elatud periood. Siit võib järeldada, et Üleilmakooli eesti keele ja kirjanduse õppekavajärgsetel kursustel õpivad valdavalt Eestist püsivalt või pikemalt eemal viibivate perede lapsed.

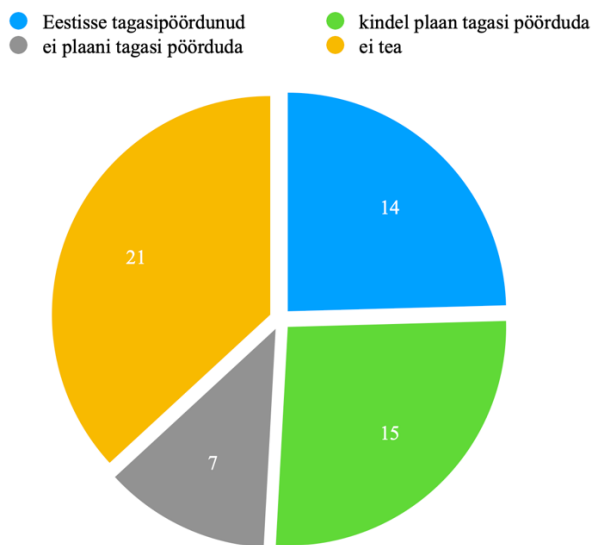

Joonis 3. Püsivalt väljaspool Eestit elatud aastad

Riigiti on vastanute seas veidi alla poole, 26 õpilast elanud vähemalt mingil perioodil elust Soomes, mis kattub ka Eesti diasporaa üldpildiga, sest suurim väliskogukond elab just Soomes. (vt lisaks pkt 2.1.) Šveitsis või Saksamaal on elanud 7 last, Rootsis 6 ja USA-s, Suurbritannias ja Prantsusmaal 5 last. Üksikutel juhtudel on õpilased elanud mingil ajajärgul Hiinas, Austraalias, Leedus, Ukrainas, Valgevenes, Kreekas, Küprosel, Iisraelis, Bulgaarias, Serbias, Ungaris, Hispaanias, Belgias, Luksemburgis. Vähene vastuste arv Belgia (1 õppija) ja Luksemburgi (2 õppijat) kohta võib viidata sellele, et Euroopa Liidu institutsioonides töötavate laste vanemad kasutavad oma laste emakeele arendamisel pigem alternatiivseid õppekohti. Näiteks Brüsselis ja Luksemburgis asuvad Euroopa koolid, mis toetavad samuti emakeele õpet. (vt lisaks pkt 2.4.) Kuigi ka Venemaal ja Kanadas elab üsna arvukas Eesti väliskogukond, ei ole ükski nendes riikides elav eesti laps selle uuringu valimi hulgas. Ainult ühes riigi on püsivalt väljaspool Eestit elanud ligi 2/3 õpilastest. 11 last on elanud kahes, 5 last kolmes ja 1 laps neljas erinevas välisriigis.

Küsimustikule vastamise hetkel oli Eestisse tagasipöördunud 14, mis moodustab 1/4 uuringus osalejatest. 3/4 õpilastest ehk suurem enamus elas jätkuvalt mõnes välisriigis. Nagu joonisel 4 näha võib, plaanib 35% vastanutest kindlasti **Eestisse tagasi pöörduda** või elama asuda, 16% kindlasti mitte ning 49% ehk peaaegu pooled on kahtleval seisukohal. Küsimustikus paluti soovi korral lisada antud vastuse juurde lühike kommentaar või selgitus, nt

- *Jah, pöördume tagasi Eestisse. Välismaal elamine on põhjustatud lähetustega.*
- *Jah, pooleteise aasta pärast. Parem koolisüsteem.*
- *Võib-olla, oleneb majandusest ja poliitikast.*
- *Kui laps pääseb soovitud gümnaasiumisse Eestis, siis tema tuleb Eestisse tagasi, meie jääme siia.*
- *Ei, aga külastame Eestit igakuiselt ja oleme tihedalt Eestiga seotud.*
- *Ei, plaanin Rootsisse elama jääda. Võibolla tahan kunagi paar kuud Eestis elamist proovida, aga mitte rohkem.*

Joonis 4. Eestisse tagasipöördumine

Küsitluse käigus kogutud kommentaaridest ilmneb, et kindlasti plaanivad tagasi pöörduda pered, mille liikmed viibivad välismaal seoses ajutiste töökohustustega, nt diplomaadid. Määravat rolli mängivad ka laste õppimisvõimalused. Osa vastanutest näeb Eesti koolisüsteemis haridustee jätkamist takistusena, teised võimalusena. Side Eestiga on enamusel tugev ning paljudel on igatsus kodumaa järele. Kahtlejate seas on mitmeid, kelle otsus sõltub majanduslikest võimalustest. Kui välismaal on elu hästi korraldatud, töötatakse rahuldust pakkuvale hea sissetulekuga töökohal, siis peljatakse Eestisse naasmisel elutaseme langust. Osadel vanematel on elukoha valikul määravad teisest rahvusest lapsevanema soovid. Vastanute taustaandmeid riigiti vaadeldes võib järeldada, et kindlate tagasipöördumise plaanidega on kaugemates välisriikides elavad pered. Soomes ja Rootsis elukohta omavatel peredel on Eestiga niigi tihed side, mistõttu väljendavad kahtlevat või eitavat seisukohta

naasmise osas ennekõike just need, kes lähiriikides elavad. Mitmel korral rõhutati, et kui laps saab täisealiseks, siis ta võib ise otsustada, kus ta elada soovib. Pered on otsustanud panustada laste eesti keele arendamisesse, et lastel oleks võimalus soovi korral Eestisse naasta. (vt lisaks ptk 2.1.)

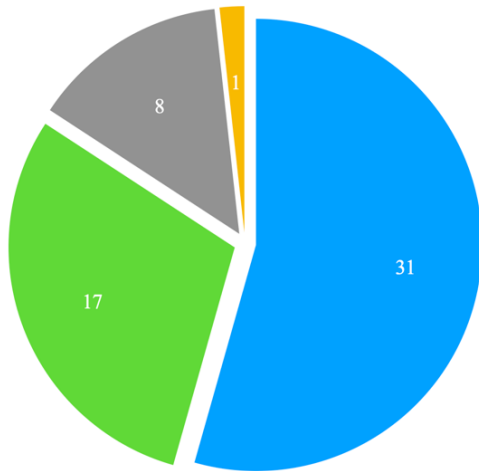
4.2.2. Suhestumine eesti keele ja Eestiga

Kogutud andmetest selgus, et Üleilmakooli eesti keele kursustel osalejad peavad kõik eesti keelt oma emakeeleks. Ligi 60 % jaoks on eesti keel ainuke **emakeel**, 40% peab kahte keelt oma emakeeleks. Nendest kuus nimetas oma teiseks emakeeleks soome, neli last võrdsetes gruppides kas inglise, prantsuse või saksa keelt. (vt lisaks ptk 1.)

Selleks, et saada üldpilt uuritavate kodusest keelekeskkonnast, esitati küsimustikus küsimus **koduse keelekasutuse** kohta. Välja arvatud ühe erandiga, on eesti keel kõikides kodudes üheks suhtluskeeleks. Nagu joonisel 5 näha, on mitmekeelseid perekondi 44% vastanutest, nendest 30% kodudest on paralleelselt kasutusel kaks ning 14% kolm keelt. Võib oletada, et mitmekeelne kodune keelekeskkond ei ole laste eesti keele arengul siiski takistuseks. Üleilmakooli õppekavajärgsetel eesti keele kursustel õppimine eeldab Eestis elavate eakaaslastega samaväärset keeletaset. Küsitluse vastustest selgub, et Eesti väliskogukonna lapsevanemad rakendavad oma mitmekeelsete laste kasvatamisel samu keele arendamise strateegiaid, mida teisedki sisserännanud (vt ka ptk 2.3.), nt

- kodus üks, väljaspool kodu teine keel;
Kodus on ainult eesti keele rääkimine lubatud (hea).
- üks inimene, üks keel;
Kodus on kaks keelt. Mina suhtlen lapsega eesti keeles, abikaasa prantsuse keeles. Omavahel suhtleme abikaasaga prantsuse keeles. Püüan hoida keeli puhtana ja väldin mõlema keele seguseid lauseid.
- mitmekeelne kodu.
Suguvõsas on eesti keel, Šveitsi kodus on eesti, prantsuse ja inglise keeled.

● ainult eesti keel ● kaks keelt ● kolm keelt ● ainult soome keel

Joonis 5. Õpilaste kodune suhtluskeel

Laiema keelekeskkonna ja õpilaste suhtlusvõrgustiku mõistmiseks küsiti vastanutelt kontaktide kohta teiste **rahvuskaaslastega välisriigis** elamise ajal. Võimalused selleks johtuvad suuresti perede geograafilisest paiknemisest. Suuremates linnades ning riikides, kus Eesti diasporaa arvukus on suurem, on ka võimalus kontaktideks tõenäolisem. Veidi üle poole vastanustest märkis, et lastel on võimalus rahvuskaaslastega vahetult suhelda mõne Eesti kooli, mudilasringi või ka üldhariduskooli eesti keele kursuste kaudu. (vt ka ptk 2.4.). Pisut alla poole vastanustest väitis omavat kontakte samas piirkonnas elavate eestlastest sõprade, klassikaaslaste, sugulaste või vanemate töökaaslaste peredega, nt

Meil on hea võimalus suhelda Eesti saatkonna teiste peredega, see on olnud hindamatu väärtus lastele.

20% lastest osaleb Eesti seltside korraldatavates suvelaagrites ja erinevatel üritustel (EV sünnipäeva tähistamine, jõulupeod, rahvapeod jms). Üksikutel juhtudel puudub läbikäimine kohalike eestlastega pea sootuks. Ühe erandiga elavad kõik sellesse gruppi kuuluvad uuritavad Soomes. Viidates ühele vastanule, on võimalik, et siin mängib rolli Eesti geograafiline lähedus, mistõttu puudub vajadus kohalike eestlastega välismaal kontakti otsida, nt

Lapsed laulavad Eesti laste kooris, kuid kuna Eesti ise on nii lähedal, siis me Soome eestlastega ei suhtle, suhtleme Eesti eestlastega.

Õpilaste ja nende vanemate keelehoiakute väljaselgitamiseks, esitati küsimus **eesti keele oskuse olulisuse** kohta. Kõik vastanud peavad eesti keele oskust oluliseks või väga oluliseks, mis näitab eesti keele prestiižust sihtrühma seas. Eestlastest lapsevanemad väärtustavad emakeele, sh kirjakeele, heal tasemel valdamist kõrgelt, osa õpilastest näeb kasu ka vaid suhtlemistasandil keeleoskusest. Vanemad tajuvad ka endi vastutust emakeele säilimisel, et lastel oleks võimalik tulevikus soovi korral Eestisse naasta, nt

Laps peab eesti keele oskust oluliseks. Ei ole välistatud, et ta pöördub Eestisse tagasi. Lapsevanemana pean väga oluliseks, et laps oskaks emakeelt ilma vigade ja raskusteta rääkida. Tahan, et eesti keele oskus säiliks sellisel tasemel, et ta suudaks soovi korral ka Eestis hiljem edasi õppida ja töötada. Pean ka kirjakeele oskust äärmiselt tähtsaks.

Küsitluse vastustest koorus välja neli peamist eesti keele oskuse väärtustamise põhjust:

- 1) vanavanemate ja teiste sugulastega suhtlemine ning Eesti külastamine;

Laps ei oska ehk veel öelda, kas eesti keele oskus on oluline aga muidugi on tal hea meel, et oskab vanavanematega ja nõbudega rääkida. Minu jaoks on oluline, et lapsel on sugulastega ühine keel ja selle kaudu ka kultuur ja Eestis käies võime vabalt kinno- teatrisse jne minna ja mänguväljakul saab ühise keele tõttu uusi sõpru.

- 2) eesti keel kui identiteedi osa;

Et tal oleks selge identiteet, eestlaseks olemine ja eesti keele oskamine on meie supervõime, mida on väga vähestel. See teeb meid eriliseks.

- 3) tagasipöördumise oluline eeldus;

Väga oluliseks, peale lapsevanema töölähetuse lõppu suundume tagasi Eestisse ja Eesti kooli.

- 4) hea emakeele tundmine kui alus teiste keelte õppimiseks ja mõttemaailma avardamiseks.

Eesti keele oskus laiendab mõttemaailma, avardab mõtlemist lisaks sellele, et emakeele oskus on väga oluline iga järgmise keele omandamisel.

Küstiti ka, kuidas õppijad lisaks Üleilmakoolis õppimisele veel oma **eesti keele oskust arendavad**. Vastused hõlmavad mitmeid eri meetodeid, aga kõige rohkem nimetati kodus ja sõprade ning sugulastega eesti keeles rääkimist. Olulist rolli nähakse ka Eesti külastamisel. Kõrgelt hinnatakse keele arendamise vahendina suviti Eestis toimuvaid keelelaagreid, mida korraldatakse kultuuri- ja välisministeeriumi toel üleilmse eestluse tegevuskava raames (vt ka ptk 2.2.), nt

(...) Keelelaagrisse soovis laps minna 2022, kuid sinna ei pääsenud. Oli kurb. Ootas väga, et saada ka kogemust nagu õel oli. Laagrikohti peaks olema rohkem välisnoortele. See on väga populaarne noorte seas, et saada nädalaks-kaheks noortelaagrisse.(...)

Keele säilitamise ja arendamise eesmärgil loetakse eestikeelseid raamatuid, vaadatakse filme, kuulatakse kuuldemänge, tarbitakse meediat, nt

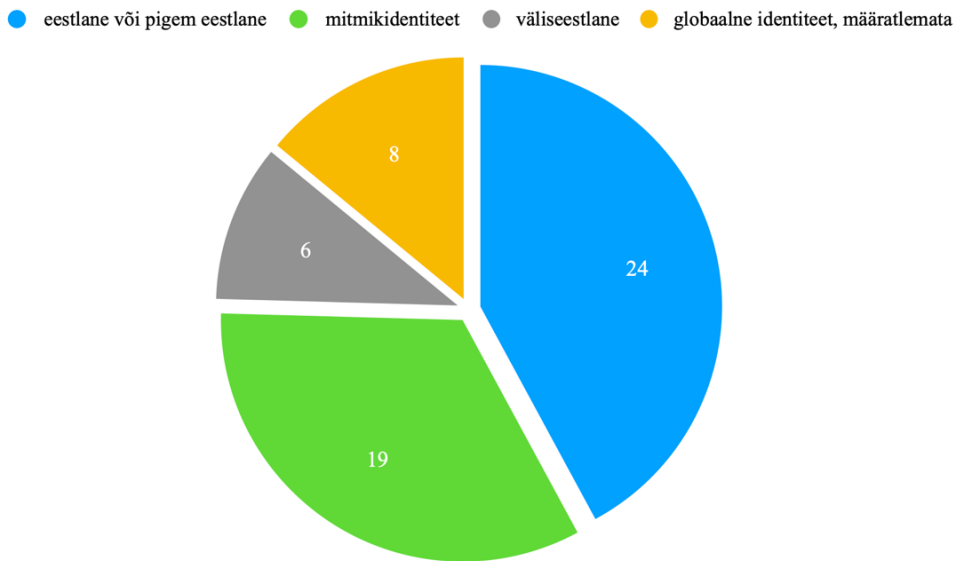
(...) Käisime eesti filme vaatamas New Yorgi filmimuuseumi kinos.

Küsitluses osalejad kasutavad tänapäevaseid võimalusi, et maailma eri paigust osa saada rahvusringhäälingu jt meediakanalite programmist, tellida ajakirju ning hoida end kursis Eestis toimuvaga veebiajalehtede ja uudisteportaalide vahendusel, nt

- *(...) loen Delfit ja Postimeest tihti ja loen ka raamatuid eesti keeles.*
- *(...) Samuti vaatame lastega koos Osooni.*
- *(...) Nad vaatavad Lasteekraani, kuulavad õhtujutte. (...)*
- *(...) Näiteks Hea Laps ajakiri käib. Seda ise lugeda ei viitsi, aga loeme temaga koos huvipakkuvad jutud sealt.*

Identiteedi väljaselgitamiseks paluti küsitluses määratleda, kellena tunneb uuritav õpilane end **rahvusidentiteedi** seisukohalt. See küsimus pani vastajaid, eriti lapsevanemaid järele mõtlema, nt tsitaat: *Loodan, et eestlasena, aga täpselt ei tea.* Nagu joonisel 6 näha, kujunesid vastused mitmepalgelisteks; need võib tinglikult jagada nelja gruppi: õpilastest 42% tunneb end eestlase või pigem eestlasena; veidi vähem, ligi 33% arvab, et on mitmikidentiteedi kandja; 10% peab end väliseestlasteks; 14% ei soovi end üldse rahvuspõhiselt liigitada või ei oska seisukohta võtta, nt

Ei teagi kelleks ma ennast pean. Me ei tunne et oleksin eestlane ega soomlane.

Joonis 6. Õpilaste rahvusidentiteet

Mõneti on sellised tulemused ootuspärased. Tegu on küsimusega, mis võib nõuda pikemat järelemõtlemist, samuti võis olla vanematel keeruline sellele küsimusele oma laste eest vastata. Nagu peatükis 1.1. Diasporaa kirjeldati, võib diasporaaliikmeid kirjeldada mitme erineva identiteedi määratluse kaudu. Uuringus osalenute Eestiga seotud etniline identiteet on väga tugev – väärtustatakse Eesti päritolu, keelt, traditsioone ja kultuuri ning tuntakse seotust Eestis elavate lähedastega. Samas on teada, et diasporaaestlased tunnetavad järjest enam ühtekuuluvust ka mitme etnilise grupiga. Samuti pole rahvusliku identiteedi määratlus üheselt defineeritav ning selle määratlemine sõltub pigem sellest, millise riigi kultuuri, keele, inimestega jne on vastajal tunnetuslik emotsionaalne side. Mõju avaldavad ka kuulussoov ning ühiskondlik mõju. Ei saa välistada võimalust, et selle mõiste kasutamine küsimustikus tekitas osades vastajates segadust.

Vastanute seas oli vähem **Eestisse tagasipöördunuid**. Neile suunatud küsimusele „Kuidas on laps hakkama saanud oma eesti keele oskusega edasistest õpingutes või töökohal?“ laekus 16 vastust (28% küsitluses osalenutest). Vastustest selgub, et on hästi või väga hästi kohanetud.

Lõpetasin eestikeelse gümnaasiumi eesti keele hindega 5. Nüüdseks olen ülikoolis ja saan eesti keelega suurepäraselt hakkama.

Ühel juhul märgitakse, et kohanemisel tekkisid mõningad raskused seoses võõraste sõnade ja slängiga. Täheledatakse ka, et lisaks keelekeskkonnale tuli lastel kohaneda teistsuguse kultuuriruumi ning koolisüsteemiga, nt

Sai hakkama Eestis gümnaasiumis õppimisega, aga õppimine oli suur pingutus. Keeleküsimus oli üks asi, aga sinna juurde ka keskkonnavahetus, koolisüsteemide erinevus jm. Koolis oldi iseenesest väga toetavad ja võimaldatati individuaalset abi.

Takerdusteta kohanemist seostati mitmel juhul otseselt eesti keele õpingutega välismaal elamise perioodil, nt

Tänu eesti keele tundidele olen väga hästi saanud Eestis elamisega hakkama.

Täpsustamaks sihtrühma **keele variatiivsust**, esitati küsimus kõnekeele, kohalike väljendite ja slängi mõistmise kohta. Enamuse jaoks tuleb suheldes Eestis elavate kaasmaalastega aeg-ajalt ette võõraid ütlusi ja kõnekäande. Samas suhtlemist takistavaid olukordi pole kellelgi tekkinud. Isegi kui esineb tundmatuid väljendeid, saadakse kontekstipõhiselt aru, millest on jutt, nt

Päris hästi, tal pole eriti probleeme oma eakaaslastega suhtlemisel. Kui mingist sõnast otse aru ei saa, siis kontekstipõhiselt saab siiki mõttest aru.

Sõnavara ulatust mõjutab tugevalt suhtlusring Eestis, kellega keelt praktiseeritakse. Kui läbi käijakse pigem vanavanematega, ei teata nii hästi omaealiste slängi; kui noortega, ei mõisteta vanemaealiste kõnepruuki, vanasõnu jms, nt

Ei tea, kuna Eestis olles ma ei suhtle noortega, ainult enda vanavanematega. Ma ei usu et saaksin slangist aru.

Vastajad tõdesid ka, et aeg-ajalt tekib raskusi huumori mõistmisel ning et diasporaaliikmed kasutavad omakorda väljendeid, mis on tuletatud otsetõlkest teistest keeltest või on omane ainult teatud piirkonna väliskogukonna liikmetele, nt

Suhtluskeeleprobleeme ei ole. Segadus tekib kohe slängiga. Samuti on neil raske aru saada huumorist, naljatlemisest. Ja nende enda jutust võib tulla naljakaid otsetõlkeid, eriti siis kui läheb põnevaks ja tekib elevus. Just eile ütles poisikihla vedamise (lööme käed) asemel "loksutame käsi".

Lisamaks enesehinnangule objektiivset vaadet sihtgrupi keeleoskuse kohta, esitati küsimus **eesti keele eksamite** sooritamise ja tulemuste kohta. Vastanutest 14 on testimise läbinud või plaanib seda lähiajal teha. Valdavalt on seda tehtud Eesti üldhariduskoolide lõpueksamite või

välismaal läbi viidud eesti keele tasemetestide käigus. (vt ka ptk 3.2.) Tulemused on olnud head või väga head, nt

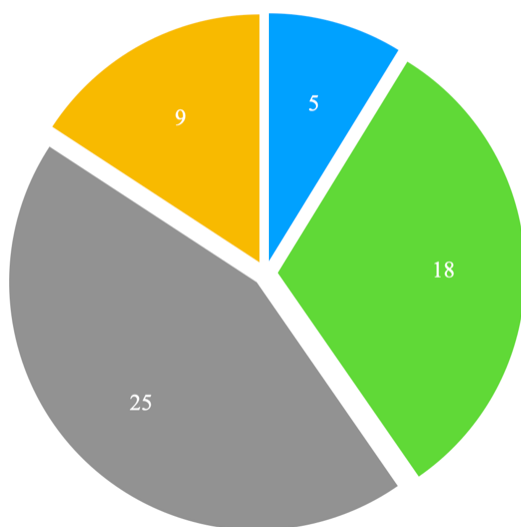
Vanem laps sai 9. klassi emakeeleeksamil 86 punkti 100st ja oli sellega ees mitmetest oma ainult eesti klassikaaslastest.

Välismaal on sooritatud B2-taseme keeleteste, mida tehakse ennekõike seoses plaaniga Eestis gümnaasiumisse või ülikooli õppima asuda. Kõik eksaminandid on soovitud taseme ka saavutanud.

4.2.3. Õpikogemused Üleilmakoolis

Uuringus osalenutest enamus on Üleilmakoolis õppinud kolm kuni neli aastat. Joonisel 7 on näha, et neid on peaaegu pool küsitluses osalenud õpilastest. 32% on õppinud Üleilmakoolis üks kuni kaks aastat, 16% viis või rohkem aastat ja 9% kuni üks aasta. Suurim grupp - 30 õpilast õpib Üleilmakoolis praegugi, hiljuti lõpetas õpingud 14, rohkem kui kolm aastat tagasi 9 õppijat. Viis vastajat ei mäleta täpset **õpinguperioodi**, aga on tänaseks õpingud Üleilmakoolis lõpetanud. Andmetest võib järeldada, et Üleilmakoolis õpitakse järjest pigem mitme õppeaasta vältel. Kuni ühe õppeaasta on õppinud küsitluses osalenud 1.-2. klassi õpilased, kelle õpinguperiood ei saagi pikem olla. (vt lisaks ptk 3.2.)

● kuni 1 aasta ● 1-2 aastat ● 3-4 aastat ● 5 või rohkem aastat

Joonis 7. Õpingute kestus Üleilmakoolis

Info Üleilmakooli õppimisvõimaluste kohta on peredeni jõudnud erinevaid teid pidi. Kõige enam, 10 korral märgiti vastustes eri meediakanaleid: artiklid ajalehes või Facebookis, intervjuu Terevisioonis. Paljud lapsevanemad on leidnud tee Üleilmakoolini, tehes ise sihitud veebiotsinguid eesti keele õppimisvõimaluste kohta välismaal. Kooli soovitajateks on mitmel juhul olnud teised diasporaaliikmed: sõbrad, tuttavad, töökaaslased, pereliikmed, kellel on olnud endal Üleilmakoolis head õpikogemused. Kooli õpivõimaluste kohta liigub info hästi ka välismaa Eesti koolide, seltside ja pühapäevakoolide kaudu. Samuti on soovitanud Üleilmakooli eesti keele kursusi Soome ja Rootsi üldhariduskoolide eesti keele õpetajad. Välisministeeriumi lähetusse siirduvatele ametnikele on Üleilmakooli soovitanud tööandja. Mitmetes peredes on nooremad lapsed asunud õppima vanemate õdede-vendade eeskujul. Laps asub Üleilmakoolis õppima üldjuhul vanemate initsiatiivil, nt

Vanemaid said kontakti eesti keele õpetaja käest ja panid mind Üleilmakooli kirja.

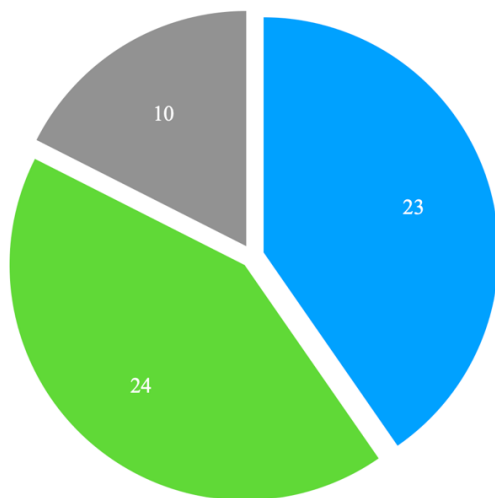
Mõningatel juhtudel ei mäletanud vastanud, kuidas info nendeni jõudis, nt

Päris täpselt ei tulegi üldse meelde, arvan, et sattusin kuidagi eestikeelse hariduse internetiotsingu kaudu Üleilmakooli otsa.

Vastustest nähtub, et informatsiooni liikumine Üleilmakooli õppimisvõimaluste kohta on üsna juhuslikku laadi. Ilmselt tasuks siin mõelda, kuidas süsteemsemalt sihtgrupini jõuda ning väliskogukonna teadlikkust Üleilmakooli kohta kasvatada.

Küsimustikus paluti infot võimalike õpingute kohta **teistes eesti keelt õpetavates õppeasutustes**, et oleks alus, mille pinnalt teha võrdlusi Üleilmakooliga. Jooniselt 8 nähtub, et pea võrdselt on õppijaid, kelle jaoks on Üleilmakool olnud ainuke eesti keele õppeasutus ja neid, kes on käinud lisaks mõnes Eesti koolis, sh Stockholmi Eesti Koolis, pühapäevakoolis või saanud eesti keele tunde välismaa üldhariduskoolis, üksikud on võtnud ka eratunde. (vt ka ptk 2.4.) 10 last on õppinud mingil perioodil Eesti üldhariduskoolis või lasteaias.

● ainult Üleilmakooli ● Eesti kool, pühapäevakool, lasteaed, eratunnid välismaal ● üldhariduskool, lasteaed Eestis

Joonis 8. Eesti keele õpingukohad

Järgmisena paluti küsitluses osalejatel välja tuua **Üleilmakooli eelised ja tugevused** võrdluses teiste eesti keelt pakkuvate õppeasutuste või kursustega. Saadud vastuste alusel võib Üleilmakooli tugevused kategoriseerida järgmiselt:

- 1) individuaalne lähenemine, võimalus eraviisilisteks veebitundideks;

Tegevjuhiga saab arutada, millist kursust või õpet valida. Vajadusel leitakse just sinu lapse jaoks õige lähenemisviis ja õpetaja.

- 2) Eestist pärit kvalifitseeritud ja toetavad õpetajad, kes loovad hea õhustiku ning hoiavad üleval laste õpimotivatsiooni;

Väga meeldivad õpetajad, Eestis elavad ja kohapeal seda keelt rääkivad inimesed st keeleuenduses on tunda.:)

- 3) riiklikul õppekaval põhinev programm, kõrgetasemelised ja huvitavad õppematerjalid, süsteemne ja struktureeritud õpe, kirjakeele ja grammatika õpetamine, digiõpikute kaudu autentne ja mitmekülgne sisendkeel, võrreldes välismaal pakutavate kontaktõppe võimalustega kõrge tase;

- *Üleilmakool oskab väga hästi, aga lihtsalt õpetada. Tegemist ei ole mingi suvalise kursusega, vaid tugeva taseme kursusega.*
- *Tore oli grammatikat ja kirjutamist õppida kuna polnud seda enne kunagi õppinud.*

- 4) paindlik ajakava, iseseisev õppimine;

Mulle meeldib, et said ise otsustada, kuna sa kuu jooksul oma ülesanded ära tegid. Nii oli lihtne muude õpingutega seda kombineerida.

- 5) õppijad saavad tagasisidet, aga hindeid ei panda. Pole pinget nagu tavakoolis, kus orientatsioon on tulemustel;
- 6) võimalus õppida olenemata geograafilisest asukohast ja ajavööndist, seetõttu paljude jaoks ka ainuke eesti keele õppimisvõimalus;

Riigis, kus on väike ja/või hajali Eesti kogukond on Üleilmakool ainus võimalus. Paindlikkus, nii keeletaseme, kui ajakava seisukohast. Eesti kooliprogrammi järgimine, mis paratamatult loob kokkupuutepunkte eakaaslastega Eestis ja tutvustab seiku igapäevaelust ja kultuurist.
- 7) veebikursused on tasuta, iseseisvaks õppimiseks sobiva ülesehitusega ning mugavad läbida.

Puudujääkide või nõrkuste osas võrdluses teiste eesti keele õpet pakkuvate õppeasutustega tõdeti mitmel korral, et võrrelda on keeruline, sest igal programmil on oma spetsiifika. Mitmed vastajad ei osanud ühtegi puudust nimetada. Samas toodi välja ka konkreetseid kitsaskohti:

- 1) kuigi e-õpe on paljude perede jaoks ainuke lahendus, peitub selles ka programmi nõrkus. Lapsed peavad õppimisel veetma palju aega arvuti ees ning see pole tervise seisukohast hea. Internetitõrgete korral on õppimine katkendlik;

Kuna kõik on tänapäeval seotud netipõhiselt, siis on see mingil määral ka igav ja kahjulik tervise vaatenurgast. Palju peab istuma ja vähe liikuvust. Muututakse mugavaks. Kui on võimalus õppida eesti keele õpetaja käe all ja füüsiliselt, siis on see parim võimalus.
- 2) suures osas iseseisev õppimine eeldab väga head enesedistsipliini, järjekindlust ja motiveeritust. Osade õppijate jaoks on see keeruline;

Igakuine iseseisev töö on osutunud üsna raskeks läbi aastate, väga raske on last motiveerida seda tegema. Pean iga kord kõrval olema ja teda kõrvalt julgustama ja torkima;
- 3) vähene vahetu kontakt õpetajaga või selle puudumine. Veebitunnid õpetajaga on kahel korral kuus ja paljud pered valivad ainult iseseisva kursuse läbimise. Sellisel juhul saab küll õpetajalt kuu lõpus tehtud ülesannete kohta tagasisidet, kuid isiklikku suhet õpetajaga ei teki;

Nõrkuseks on muidugi see, et me ei tunne ei õpetajat ega õpetaja meid. Sest me pole Skype tunde pidanud vajalikeks. Ja just seetõttu, et lapsel võib olla mingi väga väsitav päev seljataga ja Üleilmakooli tööde tegemine kohustuslikult sel päeval ja kindlal kellaajal kohustuslikuna pole kuigi hea. Just et säiliks rõõm ja lust teha. See on meile veidi kui oma kvaliteetaeg lapsega.

- 4) individuaalsest õppevormist tingitud vähene või puudub kontakt eakaaslastega;
Raske on luua sõprussuhteid teiste omakaaslastega, see motivatsiooniallikas jääb ära võrreldes näiteks kohaliku pühapäevakooliga.
- 5) madalama keeletasemega õpilaste jaoks on õppekavajärgsed eesti keele kursused osutunud kohati keeruliseks. Samas võimaldatakse soovijatele ka õppeaasta sees ühelt kursuselt teisele liikumist, mis peaks selle probleemi lahendama.

Paljud on Üleilmakoolis asunud õppima selgeid eesmärke määratlemata, lihtsalt sooviga arendada oma eesti keele oskust. Nende kõrval on ka **konkreetsete ootustega** peresid. Järgnevalt uuriti, milliste ootustega õppima asuti ja millised neist on täitunud või mitte. Ootuspäraselt kattusid antud hinnangud osaliselt eelpool nimetatud Üleilmakooli teenuste eeliste või puudujääkidega. Vastanute arvamuste põhjal võib täitunud ootused kategoriseerida järgnevalt:

- 1) paremad teadmised eesti keele foneetikast, grammatikast, kirjandusest ja kultuurist, sõnavara ja kirjutamisoskuse arenemine;
Kõige olulisem ootus oli, et laps, kes pole kunagi Eestis koolis käinud ja kelle võimalused igapäevaselt eesti keelt rääkida on piiratud, suudaks korralikult ja vabalt eesti keeles suhelda. Selle ootuse täitis Üleilmakool väga hästi. Ma ei usu, et ta ilma Üleilmakooli õppeta tunneks ennast kõneldes vabalt ja suudaks väikeste vigadega, aga täiesti arusaadavalt kirjutada. Kui ta otsustaks näiteks Eestisse ülikooli või vahetusõpilaseks minna, saaks ta ilma mingisuguste probleemideta hakkama. Samuti sai ta koolist täiendavat kultuurifooni.
- 2) ettevalmistus eesti keele tasemeeksami sooritamiseks, Eesti üldhariduskoolis haridustee jätkamiseks;
Täiesti - lootsime abi kirjutamise ja grammatika arendamisel - laps sai Eesti kooli edasi minna takistusteta.
- 3) lapsed saavad õppimisega iseseisvalt hakkama;
Lootsin, et lapsed suudavad suures osas iseseisvalt keeleõppega hakkama saada ja nii on ka läinud.
- 4) õppimisrõõmu säilimine;
Ootus oli, et Eesti kooli rütmis õpitaks eesti keelt. Ja see on täitunud. Teine oli, et säiliks rõõm ja lust selle kooli harjutusi teha, ka see on õnnestunud. Meile väga meeldib.
- 5) teadmiste võrdlusmoment eakaaslastega Eestis, samal tasemel õppeprogramm.
Ootasin, et laps näeks, millisel tasemel Eesti eakaaslased keelt oskavad ja prooviks olla samal tasemel ja see soov on täitunud.

Üksikutel juhtudel tõdeti, et seatud ootused ei ole kahjuks täitunud. Pettumust on valmistanud vähene kontakt õpetajaga, suhete puudumine eakaaslastega, õppeprogrammi keerukus ja lapsevanemate kohustus last pidevalt motiveerida, nt

- (...) Teisejärgulisem ootus oli, et tal tekiks kooli kaudu tuttavaid ja omaeliste kogukonda. Seda praegu Üleilmakoolis ei teki.
- Arvasin, et on otsesem side õpetajaga, aga ei ole leidnud viisi, kuidas seda saavutada. Olen ise tehnoloogias nõrk ja kindlasti mu enda viga. (...)
- On olnud päris raske, sest on suht aeglaselt õppiv laps.
- Ega ükski kool ega kursus ei saa asendada lapsevanema tööd, leian, et suur roll on siiski minul mängida, et last tagant ergutada keelt õppima. Otsin pidevalt erinevaid vahendeid kuidas seda toimima saada.

Tagasisidest võib järeldada, et osa lapsevanematest vajab selgemat informatsiooni Üleilmakooli pakutavatest teenustest. Samuti vajaksid osad pered rohkem abi kursuste valikul, et leida oma lapsele sobiv. Kogutud infost selgub, et eraviisilistest veebitundidest on palju kasu, mistõttu võiks neid, eriti noorematele õppijatele julgemalt soovitada. See vähendaks vanemate koormust, tekiks kindel distsipliin ning võimalus teha kahel korral kuus keerulisemaid õppetükke koos õpetajaga.

Ligi 90% vastanutest on rahul või väga rahul Üleilmakoolis kasutusel olevate eesti keele **õppematerjalide** sisuga: harjutused, kohustuslikud lugemistekstid, kodutööd jms, nt

- On palju arendavaid ülesandeid ja võimalusi harjutada, õppematerjalid tihtipeale arendavad keelelist poolt, kuid ka kultuurset poolt, kui on näiteks vaja lugeda tekste vanadest rahvatraditsioonidest.
- Oleme kasutanud päris koolis kasutatvaid õpikud ja sel aastal veebimaterjele. Üldiselt on veebiülesanded ja tekstid päris hästi valitud, vastavad teismeliste tasemele ja arvesse on võetud teemasid, mis neid huvitada võiks. Toredad on muusikaklipid ja lingid.

Enamus õpilastest teeb õppetööd veebis, kuid osad pered on Üleilmakooli kaudu tellinud endale ka paber kandjal õpikud. (vt ka lisakt ptk 3.2.), nt

Oleme rahul, sest ülesanded on väga mitmekesised. Väga tänulikud oleme, et meile saadeti ka paberõpikud ja aabits. Lapsele meeldib päris raamatust rohkem pikki tekste lugeda kui arvutist.

Üksikud vastajad märkisid, et õppematerjalid on kohati liiga rasked või on kodutööid liiga palju. Ühel lapsevanemal tekkis kahtlus, et õpikus on ortograafiavead, nt

- Mina olen väga rahul. Supermaterjal on koostatud. Huvitav, arendav, lai valik autoreid - väga hea! Lapsel on muidugi tunne, et materjali on palju.

- *Kasutasime õpikut paberkandjal. (...) Ma pean märkima, et õpikutes, eriti vist oli aabitsa osas ja ka õpiku teises osas kuigi palju, oli minu arust ortograafilisi vigu mis mind kohutasid. Ma ei saa olla sada protsenti kindel, et reeglid pole muutunud, kuid seda ma ei usu. Lisaks tundub, et ka lausete ülesehituse reeglid ja standardid on lõdvemad kui näiteks enda kooliskäimise ajal. Näiteks võiksin tuua, et lause algab nüüd rahulikult ja-sõnaga (...).*
- *Koduseid töid on palju ja vahel näeme nendega ikka päris vaeva. Samas on jälle õpetajad kodutööde suhtes paindlikud ja vahel teevad poisid neid veebitunnis.*

Kuigi enamus vastajatest näib õppematerjalidega väga rahul olevat, siis leidub neid, kelle jaoks on ülesandeid liiga palju või on need keerulised. Ilmselt tasuks peredele aeg-ajalt meelde tuletada, et õppekavajärgsetel kursustel on kasutusel samas mahus õppematerjal, mida läbitakse Eesti üldhariduskoolis õpetaja juhendamisel igapäevaselt. Mistõttu on realistlik endale tunnistada, et kõiki ülesandeid täie põhjalikkusega teha ei jõua ning pole ka vajalik. Õppematerjalid pakuvad maksimaalseid võimalusi harjutamiseks, aga kõikide ülesannete sooritamine ei peaks olema eesmärk omaette. Oluline on saavutada õpiväljundid ning -eesmärgid. Meenutada võiks ka võimalust, et vajadusel saab ka keset õppeaastat minna üle madalama taseme kursusele. (vt lisaks ptk 3.2.)

Üldiselt on vastajad Üleilmakooli digitaalsete õpikeskkondadega rahul. Siiski peab täheldama, et kui e-õpikeskkonda **Opiq**u hindavad kasutusmugavuselt väga heaks pea kõik, siis **Moodle** pälvib kriitikat rohkem. Tuuakse välja, et Google Chrome'i brauseris on tekkinud Moodle'i kasutamisega probleeme, failide üleslaadimisel ja kursustele registreerimisel on esinenud tõrkeid ning keskkonna disain on ebaloogiline ja vananenud. Moodle'it on viimasel ajal küll jõudsalt arendatud, seega võib tulevikus eeldada mõningast rahuolu kasvu, nt

- *Moodle on palju paranenud, alguses oli see keskkond pisut jäik ja seal oli kasutuses vananenud formaate. Moodle kasutamine nõuab siiski pisut harjumist, kõik pole väga loogiline. (...)*
- *Nii Moodle'it, kui Opiq'ut oli väga mugav kasutada. Eesti õppetehnoloogilised lahendused on väga heal tasemel. Eriti selgelt paistis see silma Covid-19 distantsõppe perioodil, kui Šveitsi tavakooli lahendused olid võrreldamatult kehvemad Üleilmakooli omadest.*

Kahe veebiplatvormi vahel navigeerimine ning ülesannete tegemine on ootuspäraselt mõnevõrra keerulisem algklassi õpilaste jaoks ja eeldab vanematelt tuge. Nooremate õppijate jaoks võib ka kirjalike tööde arvutisse sisestamine osutada väljakutseks.

Opiq näib meeldivat ennekõike kaasava ja mitmekülgse sisu tõttu ning osa õpilastest sirvib seal ka teiste ainete veebiõpikuid, nt

Opiq väga meeldib. Tänapäeva tehnoloogia abil saab kodusest söögilauatunnist peaagu nagu päris koolitund. Looduskoolis on vaid Opiqu kasutamine ja on arusaadavam. Moodle on veidi keerulisem ja segasem. Kuid sellegagi on nüüdseks 1,5 aasta järel harjutud.

Vastustest nähtub, et probleeme esineb ennekõike Moodle keskkonna kasutamisel, samuti navigeerimisel Moodle'i ja Opiqu vahel. Kuigi programmi haldaja on Moodle'it viimasel ajal jõudsalt moderniseerinud, tasuks mõelda, kas oleks võimalik vähemalt I kooliastme kursused kõik ühte keskkonda koondada, et ei peaks õppimise ajal kahe veebiplatvormi vahel liikuma.

Lisaks veebikursustele on 35 õpilast osa võtnud **õpetaja juhendamisel toimuvatest veebitundidest**. Üldjuhul on need individuaalsed, kuid soovi korral võivad pered kokku leppida ka ühistundides, nt

(...) Poeg õpib sellel aastal veebitunnis koos teise lapsega. Lapsed elavad erinevates riikides ja ei tundnud üksteist. Poja arvates on nüüd eesti keele tunnid veelgi vahvamad. Näed, kuidas ka teine laps pusib õiget vastust leides. Pojale on oluline näha, et tema pole ainule selles olukorras:)

Õpetaja juhendatud veebitundides näevad kõige suuremat kasu I ja II kooliastme õpilaste pered. Nooremas eas vajavad lapsed õppimisel, eriti e-õppes, rohkem tuge, nt

Ja oleme veebitunde võtnud ja ilma nendeta ei kujutaks Üleilmakoolis käimist ettegi. Need on väga oluline osas ja motivaator. Ja seda olukorras, kus vanematel (mul) pole nii palju aega, et süvedatult lapsega eesti keele õppimisega tegelema. Väline õpetaja on kulda väärt - ta innustab ja kiidab lapsi ja see vähendab iga kord tõrget eesti keele õppimisel, mis paratamatult tekib, sest eesti keele õppimine on lastele üks lisakohustus.

Teismeliste eneseregulatsiooni- ja digioskused on rohkem arenenud, seetõttu hindavad mitmed neist õpetaja juhendatud tunde vähem vajalikeks. Samal ajal on noori, kes on eksamiteks valmistudes saanud palju abi Üleilmakooli õpetajatelt, nt

- *Veebitunnid ei ole olnud minu jaoks eriti kasulikud, kuna selle jaoks peab eraldi aja kalendrist otsima, seda meeles pidama ja õppetunni ajal tehakse ülesandeid täiesti samamoodi nagu saaksin neid ka iseseisvalt teha.*
- *Võtsime vahetult enne Eestisse naasmist gümnaasiumi katsete eel eesti keele grammatika ja kirjakeele õppimiseks 3 kuud õpetajaga intensiivtunde ja need olid väga efektiivsed ja kasulikud.*

Küsimusele, kui palju ja mil moel on **Üleilmakoolis õppimine arendanud õppija eesti keele oskust**, vastas enamus, et hindavad mõju märkimisväärseks suureks. Eriti on õpingute jooksul arenenud õpilaste kirjutamisoskus, teadmised grammatikast ning laienenud on sõnavara, nt

Ilma Üleilmakoolita ei oskaks ta üldse kirjutada. Mina teada ei suudaks õpetada ega motiveerida eesti keeles kirjutama.

Märgitakse, et tänu õpingutele on tekkinud enesekindlus kasutada eesti keelt ka väljaspool pereringi. Lisaks on Üleilmakooli õppimine motiveerinud neid ka muul ajal keeleoskust arendavate tegevustega tegelema, nt

Arendab ja motiveerib last ka muul ajal pisut õppima ja eestikeelseid raamatuid lugema.

Kiitvaid sõnu saavad ka teised Üleilmakooli kursused: loodusõpetus, ajalugu, ühiskonnaõpetus jt, mis lisaks ainealastele teadmistele toetavad ka emakeele arengut, nt

Noorema lapse eesti keel paranes märgatavalt, seda pani tähele ka eestikeelne vanaema, kuidas tema sõnavara täienes. Laps õppis jõudsasti ka õigekirja ja üldse kirjutamist. Vanemal lapsel arenes eestikeelsest tekstist arusaamise oskus tänu ajalooõpingutele.

Mõned õppijad märgivad, et Üleilmakoolis õppimine on aidanud neil ennekõike oma emakeele taset säilitada, nt

- *Arvan kindlasti, et see aitab peamiselt mu kirjutamisoskust värskena pidada. Muidu ei oleks ma iga kuu selliseid tekste eesti keeles kirjutanud ja see andis koos tagasisidega palju juurde.*
- *Eriti pole arendanud ja teen endiselt samu vigu mida 5a tagasi. Lihtsalt rohkem selline ülevaheld ja tekstide kirjutamise harjutamine.*

Üleilmakoolis õppimine on mõjutanud lapse **suhet eesti kultuuri ja identiteediga** erinevalt. 22 vastanut (38% osalejatest) ei oska sellele küsimusele otsest hinnangut anda või täheldavad, et Üleilmakool roll ei ole olnud määrav, kuna neil oli juba enne palju kontakte Eesti ja teiste eestlastega ning laps on alati identifitseerinud ennast eestlasena, nt

- *Kuna olen niigi igasugustes Eesti organisatsioonides aktiivne ei mõjutanud Üleilmakool mu suhtumist eriliselt. Mu side Eestiga on juba tugev.*
- *Ei ole mõjutanud. Olin alati Eesti mees.*

Ülejäänud leiavad, et Üleilmakool on aidanud vähemal või suuremal määral tugevdada õppijate eesti identiteeti ja kuuluvustunnet, nt

Mingil moel on laps tundnud end olulisena ja kaasaarvatuna. Keel pole olnud ainult meie omavaheline asi, vaid omandanud suurema tähtsuse. Ta mõistab, et ka teised õpilased mujal maailmas teevad samu harjutusi, ja et kõik pingutavad, et oma keelt hästi osata.

Samuti täheldatakse, et Üleilmakoolis on õppijal suurem kokkupuutevõimalus eesti kultuuriga kui kodus ning läbi õpingute on tutvunud eesti kirjanduse, päevakajaliste uudiste, muusika, teatri ja traditsioonidega, nt

- (...) *Enam olen märganud, et on olnud hüppeid kirjanduse osas: mäletab, kes kirjanik on kirjutanud selle või teise jutu, märkab, et sama kirjanik, või avastab, et selle raamatu kohta olen enne kuskilt kuulnud. On olnud hea sissejuhatus edasiseks iseseisvaks lugemiseks, äratanud huvi ja äratundmisrõõme.*
- *Kuna nad eestikeelseid raamatuid ei loe, siis on kool olnud selgitajaks Vanapaganate, krattide ja hobuseriistade näol. Meil on olnud kodus väga vahvaid vestlusi:)*
- *Ma usun, et mu laps on end identifitseerinud alati eestlasena. Üleilmakoolis on ta saanud teadmisi eesti kirjandusest ja kultuurist, samuti tutvunud päevakajaliste uudistega, muusikaga, teatriga, lugenud katkendeid raamatutest.*

Eesti keele kursustele lisaks tuuakse välja ka ajalookursuste mõju identiteedi kujunemisel.

Eesti ajaloo kursus on mõjutanud arusaamist eesti kultuurist ja identiteedist rohkem kui eesti keele õpe.

Pea kõik vastanud näevad Üleilmakooli olulist rolli õpilaste eesti keele arengus, ent identiteedi kujunemisel ja suhestumisel eesti kultuuriga näeb Üleilmakooli mõju veidi üle 60% vastanutest. Selle hinnangu peamiseks mõjutajaks on arvamus, et laste identiteediline kuuluvus tuleneb pigem perekonnast. Üleilmakooli rolli nähakse sügavama huvi tekitamisel Eesti ajaloo, looduse ja kultuuri vastu; kursustel osalemine tugevdab sidet Eestiga ning julgustab eesti keelt kasutama.

Uuringus osalejatele esitatud viimasele küsimusele „Kas ja **milliseid keeleõppe võimalusi Üleilmakool veel pakkuda võiks?**“ saadi rohkearvuliselt vastuseid, mis sisaldasid palju eriilmelisi ettepanekuid. Üldiselt ollakse olemasolevate võimalustega rahul ning 1/3 vastajatest ei muudaks midagi, nt

Meil on üliaktiivne elu, ma ei usu et me suudaksime hetkel rohkem aktiveeruda eesti keele suhtes.

Ülejäänutelt laekus erinevaid ettepanekuid, mida võib kategoriseerida järgnevalt:

- 1) õppetöö sisu ja korraldus: vastavalt nõudlusele võiks jätkata õppeainete valiku laiendamist; Eesti ajaloo kursus ka vanematele kui 7. klassi õpilastele; eri keeletasemega õppegrupid igale vanusele; temaatilised Eestit tutvustavad minikursused, nt eesti mütoloogia, filmindus, muusika jms; kõige noorematele kodutööd, mida saab teha paberile või filmida – teksti kirjutamine arvutis on keeruline; distsipliini nõudmine: kui õppija jätab kodutöö tegemata, võiks õpetaja sellest lapsevanemaid informeerida; rohkem suulisi ülesandeid, kus õppijat suunatakse

rääkima, tekste ümber jutustama jm; paindlikkus individuaalsete veebitundide osas; iganädalased või vastavalt vajadusele; soodsama hinnaga veebitunnid;

- *Mina ei tea midagi eriti eesti muusikast või filmidest. Võiks väliseestlastele seda natuke näidata.*
- *Ma pakuks rohkem õppimist eesti mütoloogia kohta (suur Tõll, Kalevipoeg, Vanapagan, Kratt).*
- *Ajalugu või ühiskonnaõpetus on olnud väga kasulik. Ülesandeid tehes nägin, et tal puudus algselt igasugune arusaam Eestit ühiskonna toimimisest. Ajalugu või ühiskonnaõpetust võiks veel rohkem olla (...).*
- *Mida väiksem laps, seda raskem on tal kirjutada arvutiga tekste. Muud meediad võiks olla väiksematele abiks - töö esitamine video või helifailina. Paberile on kergem kirjutada kui on alles õppinud kirjutama.*
- *Võibolla võiks surve kodustele töödele suurem olla ja kui laps neid ei esita või ei tee, võtta ühendust vanemaga. Kuna poeg ei olnud kunagi eesti keelt varem õppinud, oli talle kirjalike tööde tegemine raskem ja ta proovis võimalusel töödest ära nihverdada. (...) Võibolla kui laps oleks teadnud, et lapsevanem saab tema nihevrdamisest teada, oleks ta tõsiselt teinud....*

2) digitaalne infokiri, mis sisaldaks laste-noorte kultuurisoovitusi: uute filmide, teleseriaalide, noortesaadete, digimängude, raamatute, ürituste, stand-up koomikute, muusikute loomingu jms kohta;

- *Võiks mõelda, kas võiks saata soovitusi uutest eesti filmidest, seriaalidest, raamatutest, muusikast. Eriti hea, kui saaks koos veebilinkidega. Võibolla ka laiemalt infot üritustest, keelelaagritest Eestis jms.*
- *Linke eestikeelsetele virtuaalmängudele.*
- *(...) Võibolla võiks rohkem suunata õpilasi lugema – vastavale eale võiks olla raamatusoovitusi ja äkki võimalus neid laenutada.*

3) suhtlemist soodustavad virtuaalsed kohtumised kaasõppijatega: ühised projektipõhised tegevused; grupidööd; kirjasõbraprogramm; juhendatud vestlusringid; virtuaalsed kohtumised noorte jaoks huvitavate isikutega; eakaaslaste kontaktide vahendamine, et toetada omavahel suhtlemist;

- *Võib olla mingid grupidööd, mis viiks erinevates maailmaotsades elavaid lapsi rohkem kokku ja samuti aitaks koos eesti keelt õppida. (...)*
- *Mingisuguseid ühiseid projekte võiks olla, teiste õpilastega pole väga kokkupuudet, arvan, et aitaks õppimisele kaasa.*
- *Võiks olla võimalus näha, kuidas teised õpilased toimetavad, näiteks kasvõi üles laadides pilt oma mardimaskist, või miks mitte tehtud ülesannetest. (...)*
- *(...) Projektide ja kohtumiste suhtes oleksime samuti väga innukad. Nagu eelpool mainitud, siis on lapsel palju õppeenergiat ja oleks tore seda kanaliseerida näiteks teiste õpilastega koos millegi loomisesse ja kohtumised paneks i-le punkti. Usun, et ühtekuuluvustunne on ülioluline.*

- (...) võiks olla grupitöid, projektid ja suhtlust teiste õpilastega. Vähemalt teismeliste puhul määrab keelekasutust väga palju ühine keel sõpradega suhtlemisel.
- 4) füüsilised kokkusaamised Eestis ja suuremates väliskogukondades: laste, vanemate ja õpetajate igasuviste kokkusaamiste ja infotundide jätkumine Eestis; Üleilmakooli noorte keelelaager Eestis; mõnepäevased keele- ja kultuurilaagrid Eestis; kohtumised noorte jaoks huvitavate isikutega väliskogukondades;
- Mõnepäevased keele- ja kultuurilaagrid, kohtumised teiste Üleilmakooli õpilastega (nt nädalavahetus Eestis teatris, muuseumis koos teiste õpilastega ja Üleilmakooli õpetajaga).
 - Üleilmakool võiks korraldada igas riigis näiteks kohtumislageri ka füüsiliselt - asukohamaal ja olla algataja nt Soomes sellisele laagriks, sest siin on vist kõige suurem õppijaskond (Üleilmakooli suvelaager kohalikus riigis, kus kohtuvad õpetajad-õpilased-vanemad).
 - Võibolla võiks olla kohtumisi kirjanikega, ent need võiksid ikkagi füüsiliselt toimuda välismaal olevates kogukondades.
- 5) lapsevanemate kaasamine: koolitused, kuidas toetada last keeleõppes; ühisüritused lastele, vanematele ja õpetajatele; süsteemne kommunikatsioon Üleilmakoolis õppivate laste vanematele uute kursuste jms osas; Üleilmakooli teenuste regulaarne reklaamimine väliskogukondade infokanalites.
- Kuigi tutvusringis on palju noori emasid, kes minu hinnangul peaksid olema teadlikud Üleilmakoolist, pole nad siiski sellest kuulnud. Ehk tasub laiemalt informeerida.
 - (...) Üleilmakoolist peaks enam kajastust olema näit ETV-s või lühifilm väliseestluse tähtsusest läbi eesti keele hoidmise. (...)
 - (...) Hea oleks ka koolitused/kursused vanematele kord-kaks aastas, kuidas oma lapsi toetada eesti keele õppimises, ma ise ei tunne end kuigi pädevana.
 - Meile meeldis päris kohtumine kõigi õpetajatega, nii sai veebiõpetaja omale ka näo ja saime vanematena omakorda mainida, milles lapsed kõige rohkem tuge vajavad.

Analüüsid eettepanekuid Üleilmakooli teenuste laiendamiseks, jäi ennekõike kõlama soov omavahelist suhtlemist soodustavateks tegevusteks. Samuti tahetakse rohkem infot Eesti kultuurielus toimuvast. Teismelistest vastajad märkisid kõige enam soovi eakaaslastega virtuaalselt kohtuda nii tutvumiseks kui ühisteks projektideks ja grupitöödeks. Nenditi, et lühemad laagrid Eestis koos kaasõppijatega oleksid huvipakkuvad. Sooviti rohkem teada eesti filmist, muusikast jms, aga mitte õpikust lugedes, vaid filme vaadates ning muusikat kuulates. Samuti tuntakse huvi noorte jaoks huvipakkuvate isikutega kohtumiste vastu. Nooremate õpilaste vanemad sooviksid laste, vanemate ja õpetajate ühiseid üritusi ning rohkem infot Üleilmakooli teenustest, üritustest (k.a. veebiüritustest) ja kultuurisoovitustest. Samuti vajavad

lapsevanemad tuge oma mitmekeelsete laste kasvatamisel, nii teoreetiliste teadmiste kui pedagoogiliste soovitude näol.

KOKKUVÕTE

Magistritöö põhieesmärk oli välja selgitada, kuidas on Üleilmakooli tegevused aastatel 2013-2023 mõjutanud välismaal elavate Eesti päritolu laste eesti keele oskuse arengut ja identiteedi kujunemist õppekavajärgsete eesti keele ja kirjanduse kursuste õpilaste ja nende vanemate hinnangute põhjal. Töö sekundaareesmärk oli teha kindlaks, milline on Üleilmakooli õppekavajärgsete eesti keele kursuste õpilaste profiil, suhe eesti keele ja Eestiga ning millised on olnud nende õpikogemused Üleilmakoolis.

Magistritöö teoreetilises osas anti ülevaade diasporaa mõiste erinevatest käsitlustest. Tulenevalt kasutusvaldkonnast on sellel mitmeid määratlusi. Sarnaselt Eesti diasporaauringutes levinud diasporaa identiteedipõhisele määratlemisele, mõtestatakse ka magistritöös diasporaad etnilise ja laiemas tõlgenduses rahvusidentiteedi alusel. Selle kohaselt on rahvuslik identiteet osa enesehinnangulisest minapildist, mis tuleneb teadmised oma rahvuslikust kuuluvusest koos sellele omistatava väärtuse ja emotsionaalse tähendusega.

Emakeele määratlemine on subjektiivne ja mitmeti tõlgendatav ning seda terminit kasutatakse tihti esimese keele ja kodukeele sünonüümina. Termin pärandkeel on laialdasemalt kasutusel Põhja-Ameerikas ning sellega määratletakse põliselanike ja uusimmigrantide emakeelt, mis erineb inglise keelest. Mitmekeelsus on tänapäeval levinud nähtus, mis hõlmab ka kakskeelsust ja erinevaid keele valdamise tasandeid ning keele kasutamise sagedusi. Magistritöös käsitletakse eesti keelt uuringu valimi emakeelena, sest Üleilmakool määratleb oma õppeprogramme emakeelsetena. Uuringus osalenud on mitmekeelsed, elavad mitmekeelses keskkonnas, seejuures peavad nad eesti keelt vähemalt üheks oma emakeeleks.

Lapse keelekeskkonna kujundamisel on kriitiline roll pere keelevalikutel. Vanemad kasutavad mitmekeelsete laste kasvatamisel erinevaid keelelisi strateegiaid, millest levinumad on: üks inimene, üks keel; kodus üks, väljaspool kodu teine keel jt. Oluline on, et mitmekeelsus areneks harmooniliselt ning seostuks positiivsete hoiakutega.

Eesti diasporaa suurus on hinnanguliselt ligi 200 000 ning see on kujunenud kolme suurema väljarände käigus. Alates taasiseseisvumisest on lahkujateks olnud ennekõike aktiivsed tööealised inimesed, kelle põhjused on eelkõige majanduslikud ja sotsiaalsed ning kes üldjuhul hoiavad sünnimaaga tihedaid sidemeid ning on soodsatel tingimustel valmis kaaluma Eestisse naasmist. Eestis kujundatakse alates 2004. aastast välismaal elavate eestlastega ühenduse

hoidmiseks süsteemset riikliku diasporaapoliitikat, mille eest vastutab alates 2021. aastast välisministeerium koostöös mitme teise ministeeriumi ja partnerasutusega. Ühe tegevussuunana toetatakse eesti keele õppe korraldamist ja arendamist välismaal. Eesti keele ja kultuuri kontaktõpet pakuvad välismaal ligi 150 õpetuskohta, ennekõike Eesti koolid, seltsid, pühapäevakoolid ja mudilasringid, aga ka üldhariduskoolid Soomes, Rootsis, Brüsselis jm. Lisaks on eesti keelt võimalik õppida mitmete erineva suunitlusega digiplatvormide kaudu.

Üleilmakool alustas tegevust 2013. aastal ning selle loomisel võeti eeskujuna 1975. aastal asutatud välissoomlaste kaugõppekoolist Kulkuri. Üleilmakool on 10 aasta jooksul jõudsalt arenenud Soome mittetulundusühingu Eestikeelse Hariduse Seltsi koosseisus tegutsev välismaal elavate Eesti päritolu laste ja noorte e-kool. Kooli peamiseks rahastajaks on Eesti haridus- ja teadusministeerium. 2022/2023. õppeaastal saab õppida 32 kursusel erineval tasemel eesti keelt, aga ka muid Eesti õppekava aineid. Õppetegevus toimub peamiselt veebikeskkondades Moodle ja Opiq. Üleilmakoolis on olnud õppijaid vanuses 5-20 rohkem kui 30 riigist. Õppetööd viivad läbi 17 kvalifitseeritud õpetajat.

Magistritöö uurimismaterjal koguti veebipõhise struktureeritud küsimustiku abil. Uurimistöö valim moodustati Üleilmakooli eesti keele ja kirjanduse õppekavajärgsetel kursustel õppinud 14-aastastest ja vanematest õpilastest ning lapsevanematest. Küsimustikule kogunes 57 vastust, mis katab 11,4% uuringu populatsioonist. Uuringu valimi kohta koguti kvantitatiivseid taustaandmeid ja kvalitatiivseid andmeid, mida analüüsiti kvalitatiivse sisuanalüüsi meetodiga.

Uuringus osalenud valimilt kogutud andmetest selgus, et pea pool Üleilmakooli eesti keele ja kirjanduse õppekavajärgsete kursuste õpilastest on küll sündinud Eestis, kuid enamik elab nüüdseks püsivalt või pikaajaliselt välismaal. See näitab, et Üleilmakooli õpilased on peaaegselt Eestist kolmanda rändelainega lahkunud vanemate järeltulijad. Suurim Üleilmakooli õpilaste kogukond paikneb Soomes, sarnaselt kogu Eesti diasporaa riigiti jaotusele. Välja arvatud kahe erandiga on kõigil uuringus osalenud õpilastel Eesti kodakondsus, paljudel ka topeltkodakondsus. Eestisse naasnuid on valimist neljandik, ülejäänutest plaanib enamik kas kindlasti tagasi pöörduda või on kõhkleva seisukohal, vaid üksikud on välistaval seisukohal. Eestisse naasmisel peetakse laste head eesti keele oskust üheks eelduseks, mistõttu nähakse just kõrgema tasemega Üleilmakooli õppekavajärgsetel eesti keele kursustel õppimist selle saavutamise ühe olulise vahendina.

Uuringus osalejate kuuluvustunne Eestiga on tugev. Samas tunnetavad paljud, sarnaselt teiste diasporaaestlastega, ühtekuuluvust mitme etnilise grupiga. Natuke alla poole liigitab end rahvusidentiteedi küsimuses eestlaseks, teine samapalju väliseestlasteks või mitmikidentiteedi kandjaks. Eesti keel on suhtluskeeleks, v.a. ühe erandiga, kõigis vastanute kodudes. Veidi alla poole õpilastest elab mitmekeelses perekonnas ja sama palju peab oma emakeeleks kahte keelt. Eesti keele oskust peavad prestiižeks kõik vastanud. Kui lapsevanemad peavad oluliseks oma laste puhul ka kõrgtasemel kirjakeele oskust, siis osa lastest oleks rahul ka ainult eesti keele valdamisega suhtlustasandil. Eesti keelt nähakse osana oma identiteedist, keeleoskus on vajalik, et hoida sidet Eesti ja seal elavate lähedastega. Samuti peetakse eesti keele oskust oluliseks, et säiliks võimalus Eestisse naasta. Lisaks keeleõpingutele koolis, nähakse kõige tõhusamate keelesäilitamise meetoditena Eest külastamist ja sugulastega suhtlemist, samuti noorte keelelaagrites osalemist. Olulisel kohal on ka passiivne keelekasutus: raamatute, ajakirjade ja uudiste lugemine, eesti filmide ning telesaadete vaatamine. Välismaal käiakse üldjuhul läbi teiste rahvuskaslastega, kui teisi eestlasi juhtub samas piirkonnas elama, aga sagedasti piirduvad need paaril korral kuus Eesti kooli või seltsi tegevuste raames kohtumistega. Eestis elavate sugulaste ja sõpradega on läbikäimine tihe, kuid osade laste puhul piirdub suhtlusring vanavanematega jt täiskasvanutega ega paku seetõttu palju võimalusi omaealistega suhtlemiseks. Eestis elavate kaasmaalastega suheldes on enamik uuringus osalenud valimist puutunud üksikutel juhtudel kokku nende jaoks võõra slängi, ütluste või kõnekäändudega, kuid suhtlemisel pole need takistuseks saanud. Samas on diasporaaestlastel omi väljendeid, mida „kodu-eestlased“ ei tarvita. Osa õppijatest on sooritanud välismaal eesti keele tasemeeksami või teinud eesti keele eksami Eesti üldhariduskoolis. Tulemused on kõigil olnud väga head. Mõnel on õnnestunud saada parem tulemus, kui kogu elu Eestis elanud klassikaaslased. Tagasipöördunud hindavad oma hakkamasaamist Eestis heaks. Üldjuhul on jätkatud teed üldhariduskoolis või ülikoolis ja eesti keele oskus pole õpingute jätkamisel seni takistuseks olnud.

Info Üleilmakooli õppimisvõimalustest on jõudnud peredeni erinevaid teid pidi ning hooti üsna juhuslikult. Seetõttu tasuks mõelda, kuidas väliskogukonna teadlikkust Üleilmakooli õppimisvõimaluste kohta kasvatada. Uuringu tulemustest nähtub, et kui juba Üleilmakoolis õppima asutakse, siis jätkatakse õpinguid järjest mitme õppeaasta vältel. Veidi alla poole Üleilmakooli õpilastest on osa saanud ka mõnest välismaa Eesti kooli, pühapäevakooli, mudilasringi, seltsi vms eesti keele kontaktõppe võimalusest. Mõnedel on kogemus ka Eesti üldhariduskoolist või lasteaiast. Võrdluses tuuakse Üleilmakooli eeliste ning tugevustena välja

individuaalset lähenemist korralduslikes küsimustes, paindlikku ajakava ja võimalust õppida tasuta veebis olenemata geograafilisest asukohast või ajavööndist. Samuti väärtustatakse Eestist pärit kvalifitseeritud õpetajaid, võimalust individuaaltundideks, lapsesõbralikku hinneteta tagasisidestamist, riiklikul õppekaval põhinevat õpiprogrammi, kõrgetasemelisi ja huvitavaid õppematerjale, mis toetavad kirjakeele ja grammatika õppimist. Täitunud ootuste osas peeti oluliseks märkida, et õpitakse samal tasemel eakaaslastega Eestis, arenenud on õppijate kirjutamisoskus, teadmised grammatikast, kirjandusest, kultuurist, laienenud on sõnavara, mistõttu on edasised õpingud Eestis sujunud tõrgeteta. Samuti tunti heameelt, et õpilased saavad õppimisega iseseisvalt hakkama ning säilinud on õpirõõm. Üleilmakooli nõrkuste või puudujääkidena nähakse õppimisel liigset arvutikesksust, mis eeldab õppijalt iseseisvust ja head enesedistsipliini; vähest vahetut kontakti õpetajaga või selle puudumist, kui eratunde ei võeta; puuduvat kontakti eakaaslastega; liignõudlikku õppekava madalama keeleoskusega õppija jaoks ja mõningatel juhtudel lapsevanemate kohustust last pidevalt motiveerida. Samas toonitasid mitmed vastanud, et igal õpikohal on oma spetsiifika ning Üleilmakooli puhul ollakse just rahul sellise pakkumisega nagu on. Viidates eraviisiliste veebitundide positiivsele tagasisidele, võiks neid, eriti noorematele õppijatele, julgemalt soovitada. See vähendaks vanemate koormust ning aitaks kaasa õppimise distsipliini väljakujunemisele.

Uuringu tulemustest selgub, et kasutajad on üldjuhul väga rahul digitaalse õpikeskkonnaga Opiq. Sellega kõrvuti on Üleilmakoolis kasutusel teine e-õpikeskkond Moodle, mis pälvis kriitikat nii tehniliste tõrgete kui disaini kitsaskohtade tõttu. Noorematele õppijatele võib kahe paralleelse keskkonna kasutamine keeruliseks osutuda, mistõttu tasuks kaaluda õppematerjalide ühte keskkonda koondamist. Moodle'i veebikeskkonna disaini on hiljuti jõudsalt moderniseeritud, mistõttu võib disainiküsimustes eeldada rahulolu kasvu. Õppematerjalide sisu sai palju positiivseid hinnanguid: ülesandeid peetakse huvitavateks ja arendavateks, mis on eakohased ning arvestavad õppijate huvidega. Õpetaja juhendatud veebitundides näevad kõige suuremat kasu I ja II kooliastme õpilaste pered, aga ka teismelised, kellel seisab ees tasemetest või haridustee jätkamine Eestis.

Uuringus osalenud valimi hinnangul on Üleilmakool mänginud olulist rolli õpilaste eesti keele arendamisel. Õpingute jooksul on märkimisväärselt arenenud õpilaste kirjutamisoskus, teadmised grammatikast, laienenud on sõnavara. Mõnevõrra vähem nähakse seost Üleilmakooliga õpilaste identiteedi kujunemisel ja suhestumisel eesti kultuuriga. Leitakse, et

identiteediline kuuluvus areneb välja pigem peresiseste protsesside tulemusena ja on vähem mõjutatud koduvälistest teguritest. Üleilmakooli rolli nähakse Eesti kultuuri, looduse, ajaloo ja ühiskonna toimise aluste tutvustamisel ning huvi äratamisel. Samuti aitab Üleilmakoolis õppimine süvendada kuuluvustunnet ning julgustab kasutama eesti keelt.

Pakutavate teenuste parendamise ja õppetegevuse laiendamise ettepanekute osas jäi ennekõike kõlama soov omavahelist suhtlemist soodustavateks tegevusteks. Teismelised sooviksid teha koos eakaaslastega ühiseid projekte või grupitöid, kokku saada lühemates linnalaagrites ja kohtuda huvitavate eesti inimestega. Samuti oleks tervitatav regulaarselt ilmuv infokiri Eesti kultuurielus toimuvast, et saada värskaid filmi- ja muusikasoovitusi, infot toimuvate üritustest (k.a. diasporaale suunatud), laagritest jms. Nooremate õpilaste vanemad sooviksid ühiskohtumisi lastele, vanematele ja õpetajatele nii Eestis kui suuremates väliskogukondades. Vanematel oleks abi ka koolitustest, kuidas mitmekeelset last toetada. Samuti juhitakse tähelepanu vajadusele suurendada Üleilmakooli nähtavust diasporaaliikmete hulgas, sest on palju neid, kes koolist veel midagi ei tea. Üleilmakoolis õppivate laste pered on osa suuremast eesti väliskogukonnast, kellel on sarnased mured ja vajadused. Seetõttu tasuks ühe võimalusena kaaluda senisest tihedamat koostööd teiste diasporaateemadele keskenduvate organisatsioonidega, et toetada üksteist infovahetuses ning kaardistada võimalusi ühistegevusteks, nt ristturunduses.

Magistritöö tulemusi saab kasutada sisendina Üleilmakooli edasiste tegevuste planeerimisel; samuti sobivad need lähtekohaks tulevastele diasporaalaste eesti keele õppe uuringutele. Edaspidised Üleilmakooli uuringud võiksid hõlmata küsitlusi ka õpetajate ja teiste kursuste õpilastega. Tulevikku vaatavalt võiks kaaluda õppijate ja lapsevanemate tagasisidestamise vahendi väljatöötamist, mis annaks võimaluse sarnastel alustel perioodiliselt infot koguda ning seeläbi toimunud muutusi ja nende mõju jälgida.

Töö autor tänab uuringu küsitluses osalenud õpilasi ja lapsevanemaid, magistritöö teema tõstatajat Piret Kärtnerit, Üleilmakooli tegevjuhti Helja Kirberit ja teisi eksperte ning magistritöö juhendajat.

KASUTATUD KIRJANDUSE LOETELU

Aksen, M., Aruoja, K., Lees, K., Käger, M., Sammul, M., Vahaste-Pruul, S., Tatar, M., Themas, A. & Varblane, U. (2015). *Rahvuskaaslaste programmi mõju-uuring: lõpparuanne*. Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuuringute keskus RAKE, Balti Uuringute Instituut

Argus, R., Rütmaa T. & Verschik, A. (2021). *Mitmekeelsus, esimese ja teise keele omandamine. Peamistest teooriatest, uuringutulemustest ja õpetamismeetoditest*. Kirjandusülevaade. Tallinna Ülikool

Aronin, L. & Singleton, D. (2012). *Multilingualism*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company

Arvonen, A; Katva, L. & Nurminen, A. (2010). *Maahanmuuttajien oppimisvaikeuksien tunnistamine*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Baker, C. (2005). *Kakskeelne laps. Kakskeelsuse käsiraamat lapsevanematele ja õpetajatele*. Tallinn: El Paradiso

Barborak, M. (2023). *New Yorgi Eesti Koolist*. Ettekanne välisministeeriumi virtuaalfoorumil eestlastele üle maailma 04.05.2023

Beilmann, M. (2020). *Küsimustiku koostamine. Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. Tartu Ülikool. <https://samm.ut.ee/k%C3%BCsimustiku-koostamine> (20.03.2023)

Blackledge, A. & Creese, A. (2010). *Multilingualism: A Critical Perspective*. London: Continuum

Bozdog, C., Hepp, A. & Suna, L. (2012). Diasporic Media as the 'Focus' of Communicative Networking Among Migrants. In Isabelle Rigoni and Eugenie Saitta (eds.) *Mediating Cultural Diversity in a Globalized Public Space*. London: Palgrave Macmillan

Civitta Eesti AS (2017). *Eestisse tagasi pöörduvate perede laste õppima asumine*.

Lõpparuanne

Cummins, J. (2001). Heritage Languages. *Concise Encyclopedia of Sociolinguistics*. Edited by Rajend Mesthrie. Amsterdam; New York: Elsevier

De Houwer, A. (2015). Harmonious bilingual development: Young families' well-being in language contact situations. *International Journal of Bilingualism* 19 (2)

Devjak, S., Filipović, J. & Putnik, G. (2012). Knowledge Based Economy: The Role of Expert Diaspora. *Panoeconomicus*, 3, p 369-386. DOI: 10.2298/PAN1203369F

Dewaele, J.-M. (2015). Bilingualism and Multilingualism. *The International Encyclopedia of Language and Social Interaction*, 1th Edition. DOI: 10.1002/9781118611463/wbielsi108

Eestikeelse Hariduse Selts (2023). *Seltsist*. <https://eestikeelsehariduseselts.fi/seltsist/> (18.04.2023)

Eesti Instituut. *Õppematerjalid*. <https://ekkm.estinst.ee/oppevara/> (30.03.2023)

Eesti Koostöö Kogu (2017). Eesti rändeajastul. *Eesti Inimarengu Aruanne 2016/2017. Eesti rändeajastul*. Tammaru, T. jt (peatoim.). Tallinn: Eesti Koostöö Kogu

Ehala, M. (2023). *Eesti keel mitmekeelses peres*. Arutelu välisministeeriumi virtuaalfoorumil eestlastele üle maailma 04.05.2023

Eichhorn, M. & Helttunen, A. (2015). *Kotimaana suomen kieli. Näkökulmia suomen kielen ja kulttuurin säilymiseen ja kehittymiseen ulkomailla*. Helsinki: Laatusana Oy

Etäkoulu Kulkuri (2023a). *Kulkurin historia. Taustaa: Sata vuotta etäopetusta Kansanvalistusseurassa*. <https://www.kulkurikoulu.fi/kulkurin-historia/> (13.04.2023)

Etäkoulu Kulkuri (2023b). *Mikä on Etäkoulu Kulkuri ja Nomadskolan?* <https://www.kulkurikoulu.fi/mika-on-etakoulu-kulkuri-ja-nomadskolan> (13.04.2023)

Etäkoulu Kulkuri (2023c). *Päätötodistus Kulkurista*. <https://www.kulkurikoulu.fi/opiskelu-kulkurissa/lapseni-ei-kay-paikallista-koulu/paattotodistus-kulkurista/> (14.04.2023)

Etäkoulu Kulkuri (2021). *Kulkurin opetussuunnitelma*. <https://www.kulkuri-koulu.fi/wp-content/uploads/2021/10/Opetussuunnitelma-2021.pdf> (13.04.23)

Galli, F. & Russo, G. (2019). Immigration restrictions and second-generation cultural assimilation: theory and quasi-experimental evidence. *Journal of Population Economics* 32, 23-51

Global Estonian (2023). *Koolid välismaal. Eestlased üle maailma*. <https://globalestonian.com/et/eesti-koolid-keskus> (29.03.2023)

Halonen, M. (2010). *Äidinkieli, ensikieli, oma kieli. Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 1(5). <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-syyskuu-2010/aidinkieli-ensikieli-oma-kieli> (24.04.2023)

Hakamo, M.-L. (2011). *Puhekuplia. Lapsen puheen ja kielellisen tietoisuuden kehittäminen*. Saarijärvi: Saarijärven Offset

Haridus- ja Teadusministeerium (2023). *Eesti keele välisõpe*. <https://www.hm.ee/eesti-keel-ja-voorkeeled/eestlased-valismaal#eesti-keele-valisope> (29.03.2023)

Haridus- ja Teadusministeerium (2022, 14. oktoober). *Väliseesti laste Üleilmakoolis algab kümnes õppeaasta*. Pressiteade. <https://www.hm.ee/uudised/valiseesti-laste-uleilmakoolis-algab-kumnes-oppeaasta> (29.03.2023)

Integratsiooni Sihtasutus (2023). *Iseseisev õpe ja õppematerjalid*. <https://integratsioon.ee/iseseisev-ope-ja-oppematerjalid> (30.03.2023)

Kaldur, K., Telve, K., Pertsjonok, N., Reitalu, L., Derevski, R., Jurkov, K., Khrapunenko, M., Podgoretskaya, D., Kivistik, K., Toomik, K., Vogel, E. & Henahan, R. (2022). *Eesti väliskogukonnad: identiteet, hoiakud ja ootused Eesti riigi suunal*. Uuringuaruanne. Balti Uuringute Instituut.

Karu-Kletter, K. & Ojamaa, T. (2014). Diasporaa-eestlaste enesekuvand muutuvus maailmas. *Methis. Studia humaniora Estonica* 2014, nr 13, 173-196. DOI: 10.7592/methis.v10i13.1309

Kenny, K. (2013). *Diaspora: A Very Short Introduction*. Oxford University Press (viidanud Kaldur et al., 2022, 9-10)

Kera, S. (2004). *Üheskoos teel. Lapse arengust ja kasvatuses*. Tallinn: Kirjastus Ilo

Kirber, H. (2022). *Üleilmakool*. Ettekanne „Eesti keele maine välismaal“ seminari Keelefoorum 2022 raames Tallinnas 18.11.2022

Koduõpetaja (2023). *Keeletargad. Tasuta eesti keele õpe välismaal elavatele noortele*. <https://koduopetaja.plum.ee/#keeletargad> (17.04.2023)

Korpela, H. (2017). *Me ja meidän Suomi-koulu. Suomi-koulut maailmalla kuusi vuosikymmentä*. Suomi-koulujen tuki ry

Kultuuriministeerium. Sidusa Eesti arengukava 2021-2030. <https://www.kul.ee/siduseesti2030> (26.03.2023)

Kumer–Haukanõmm, K. & Telve, K. (2017). Eestlased maailmas. *Eesti Inimarengu Aruanne 2016/2017. Eesti rändeajastul*. Eesti Koostöö Kogu

Kvs-säätiö (2023, 28. märts). *Etäkoulun Kulkurin johtaja Tuija Tammelander kansainvälisen verkkokouluuyhteisön puheenjohtajaksi*. <https://kansanvalistusseura.fi/ajankohtaista/tuija-tammelander-icons-puheenjohtajaksi/> (10.04.2023)

Kütt, A. (2023). *Meie lapsel mitu keelt – mitmekeelsusest lähemalt*. Ettekanne seminaril „Emakeelepäevad Pariisis“ raames Pariisis 18.03.2023

Latomaa, S. & Suni, M. (2010). Toisen sukupuolen kielelliset valinnat. Martikainen, T., Haikkola, L. (toim.). *Maahanmuutto ja sukupolvet*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura

Laherand, M. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: OÜ Infotrükk

Lipasti, J. & Pajusalu, R. (2013). *Emakeel on oma keel. Kuidas hoida emakeelt võõrsil*.
Tuglas-seura

Lehti, H. (2012). *Tekstiilikäsityökurssin kehittäminen verkko-oppimisympäristöön*. Pro gradu-
tutkielma: Helsingin yliopisto

Lehtonen, H. (2015). *Tyylitellen. Nuorten kielelliset resurssit ja kielen sosiaalinen
indeksisyys monietnisisessä Helsingissä*. Väitöskirja: Helsingin yliopisto

Leikop, M. (2014, 13. märts). Eesti keele e-kursus riigipiire ei tunne. *Haridusportaal
Koolielu*. <https://koolielu.ee/info/readnews/352363/eesti-keele-e-kursus-riigipiire-ei-tunne>

Lukk, M., Koreinik, K., Kaldur, K., Vihman, V.-A., Villenthal, A., Kivistik, K., Jaigma, M.
& Pertšjonok, A. (2017). *Eesti keeleseisund*. Uuring: Tartu ülikool ja Balti Uuringute
Instituut

Maisa, M. (2016). Monikielisyys muutoksessa. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 7(5).
[https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-lokakuu-
2016/monikielisyys-muutoksessa](https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-lokakuu-2016/monikielisyys-muutoksessa) (24.04.2023)

Opetushallitus (2016). *Oma kieli - oma mieli. Oppilaan oma äidinkieli*. Helsinki:
Opetushallitus

Poldre, A. (2021, 21. märts). Mängulisus on õpetajatööst lahutamatu. *Õpetajate Leht*.
<https://opleht.ee/2021/03/mangulisus-on-opetajatoost-lahutamatu/>

Poldre, A. (2019, 22. veebruar). Helja Kirber – üle ilma keeleõpetaja. *Õpetajate Leht*.
<https://opleht.ee/2019/02/helja-kirber-ule-ilma-keeleopetaja/>

Rantanen, M. (2014). *Verkko oppimisen tilana kotitaloudessa*. Pro gradu-tutkielma: Helsingin
yliopisto

Romaine, S. (1995). *Bilingualism*. Blackwell: Oxford

Salmi, K. (2021). ”No taivasha on rajana, et täs niiku mahdollisuudet vaikka mihin.”
Opettajien kokemuksia opettajuudesta sekä oppilaiden tuen tarpeista Etäkoulu Kulkurin verkkokoulussa. Pro gradu-tutkielma: Itä-Suomen yliopisto

Schalley, A.C. & Eisenclas S.A. (2020). *Handbook of Home Language Maintenance and Development: Social and Affective Factors*. Berlin, Boston: Mouton de Gruyter

Schwartz, M. (2020). Strategies and practices of home language maintenance. Schalley, A.C.; Eisenclas S.A. (toim.). *Handbook of Home Language Maintenance and Development: Social and Affective Factors*. Berlin, Boston: Mouton de Gruyter

Skutnabb-Kangas, T. (1984). *Bilingualism or not: The Education of Minorities*. Clevedon: Multilingual Matters

Skutnabb-Kangas, T. & Cummins, J. (toim.) (1988). *Minority Education. From shame to struggle*. Bristol: Multilingual Matters

Statistikaamet (2023). *Kas eestlasi on maailmas üle või alla miljoni?*
https://www.stat.ee/et/uudised/kas-eestlasi-maailmas-ule-voi-alla-miljoni?fbclid=IwAR1YO5dBhJSefQRmiskgJS_Dax0r8ffFqU2-JGkWKNbjoweNiBBW6q3HnFA (22.02.2023)

Sööt, S. (2023). *Praktikute kogemused eesti keele hoidmisel välismaal*. Arutelu välisministeeriumi virtuaalfoorumil eestlastele üle maailma 04.05.2023

Suomi-koulujen tuki ry (2023). *Perustietoa Suomi-kouluista*. <https://suomikoulut.fi/mika-on-suomi-koulu/perustietoa-suomi-kouluista/> (13.04.23)

Tajfel, H. (1981). *Human groups and social categories*. Cambridge, England: Cambridge University Press.

Tammaru, T., Kumer-Haukanõmm, K. & Anniste, K. (2010). Eesti kujunemise kolm lainet. Praakli, K., Viikberg, J. (toim.). *Eestlased ja eesti keel välismaal*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus

Välisministeerium. Üleilmse eestluse tegevuskava 2022-2025.

<https://www.vm.ee/rahvusvaheline-suhtlus-uleilmne-eestlus/uleilmne-eestlus> (28.03.2023)

Üleilmakool (2023a). *Üleilmakooli ajalugu*. <https://yleilmakool.ee/ajalugu/> (17.03.2023)

Üleilmakool (2023b). *Üleilmakooli õppetöö*. <https://yleilmakool.ee/oppetoo/> (18.03.2023)

Valk, A. (2017). Identiteet avatud maailmas. *Eesti Inimarengu Aruanne 2016/2017. Eesti rändeajastul*. Eesti Koostöö Kogu

Vihman, V.-A. (2019). *Meie lapsel mitu keelt: abiks mitmekeelse lapse vanemale*. Haridus- ja Teadusministeerium: Tartu Ülikool

Valtonen, P. (2022). *Etäkoulu Kulkurin asiakaspalautekyselyn kehittäminen*. Amk-opinnäytetyö: Haaga-Helia ammattikorkeakoulu

THE ROLE OF ÜLEILMAKOOL FOR CHILDREN OF THE ESTONIAN DIASPORA IN SHAPING AND DEVELOPING THEIR ESTONIAN IDENTITY AND LANGUAGE SKILLS

It is estimated that nearly 200,000 Estonians live outside Estonia, which is numerically equal to 15% of the Estonian population. In order to keep in touch with them, a national diaspora strategy has been created, one of the activities of which is the development and organization of Estonian language learning abroad. As part of these measures, studies at Üleilmakool are also supported. It is an online-school aimed at children living outside Estonia, where they can primarily learn Estonian language, but also other subjects included in the Estonian school curriculum. Üleilmakool was established in 2013 in recognition of the need to expand the language learning opportunities of children living abroad in the form of e-learning courses, and has developed successfully during its 10 years of operation. The school was based on the Kulkuri distance education school for Finns abroad, founded in 1975.

The primary goal of this master's thesis was to determine to what extent the activities of Üleilmakool during the period from 2013-2023 have influenced the development of Estonian language skills and the formation of identity of children of Estonian origin living abroad based on the evaluations of students of Estonian language and literature courses following the curriculum themselves, and their parents. The secondary goal was to determine the profile of the students of the Estonian language courses following the curriculum, their relationship with the Estonian language and Estonia, and what their learning experiences were like at the Üleilmakool.

To conduct the research, the following research questions were posed:

1. What is the profile of a student of the Estonian language courses following the Üleilmakool curriculum?
2. What is the relationship of Üleilmakool students with the Estonian language and Estonia?
3. What factors influence students' development of the Estonian language and the formation of their identity during their studies at Üleilmakool?

A combined research method was chosen to answer the research questions of the Master's thesis. An online structured questionnaire was prepared for data collection. The sample of the research work was formed from students aged 14 and older who studied in the Estonian

language and literature courses of Üleilmakool, and their parents. 57 people responded to the survey, which covers 11.4% of the study population. Quantitative background data and qualitative data were collected on the study sample and analyzed using the qualitative content analysis method.

In the theoretical part of the master's thesis, an overview of the different interpretations of the concept of diaspora was given. It has several definitions depending on the field of use. Similar to the identity-based definition of diaspora common in Estonian diaspora studies, the master's thesis conceptualises diaspora on the basis of ethnic and, in a broader interpretation, national identity. According to it, national identity is part of the self-defined self-image that results from the knowledge of one's national belonging, together with the value and emotional meaning attributed to it.

The definition of mother tongue is subjective and open to multiple interpretations. The term is often used as a synonym for first language and home language. The term heritage language is more widely used in North America and defines the native language of native speakers and new immigrants that differs from English. Multilingualism is a common phenomenon today, which also includes bilingualism and different levels of language proficiency and frequencies of language use. In this master's thesis, Estonian is treated as the mother tongue of the study sample because Üleilmakool defines its study programs as mother tongue programs. The participants in the study are multilingual and live in a multilingual environment.

The family's language choices play a critical role in shaping the child's language environment. Parents use different language strategies when raising multilingual children, the most common of which are: one person, one language; one language at home, another language outside the home, etc. It is important that multilingualism develops harmoniously and is associated with positive attitudes.

The data collected from the sample that participated in the study showed that almost half of the students of the Estonian language and literature courses of the Üleilmakool were born in Estonia, but most of them now live permanently or long-term abroad. This shows that the students of Üleilmakool are mainly descendants of parents who left Estonia with the third migration wave. The largest community of Üleilmakool students is located in Finland, similar to the distribution of the entire Estonian diaspora by country. With two exceptions, all the

students who participated in the study have Estonian citizenship, while many also have dual citizenship. A quarter of the sample returned to Estonia. Most of the rest either definitely plan to return or have a hesitant opinion, while a few have an exclusionary opinion. For returning to Estonia, children's good command of the Estonian language is considered one of the prerequisites, which is why studying in Estonian language courses, following the curriculum of the higher level *Üleilmakool*, is seen as one of the important means of achieving this.

The research participants' sense of belonging to Estonia is strong. At the same time, many, like other diaspora Estonians, feel a sense of belonging to several ethnic groups. A little less than half classify themselves as Estonians in terms of national identity, the other equally as foreign Estonians or bearers of multiple identities. Estonian is the language of communication, with one exception, in all respondents' homes. A little less than half of the students live in a multilingual family and the same number consider two languages as their mother tongue. All the respondents consider knowledge of the Estonian language a prestige question. While some parents also consider it important for their children to have a high level of written language skills, then some children would be satisfied with merely mastering the Estonian language at the communication level. Estonian language is seen as part of one's identity and language skills are necessary to keep in touch with Estonia and loved ones living there. The knowledge of the Estonian language is also considered important in order to preserve the possibility of returning to Estonia. In addition to language studies at school, visiting Estonia and communicating with relatives, as well as participating in youth language camps, are seen as the most effective methods of language preservation. Passive language use is also important: reading books, magazines and news, watching Estonian films and TV shows. Abroad, diaspora members generally meet with fellow nationals if other Estonians happen to live in the same area, but these are often limited to a couple of times a month as part of the activities of an Estonian school or society. There is close contact with relatives and friends living in Estonia, but in the case of some children, the circle of communication is limited to grandparents and other adults and therefore does not offer many opportunities to communicate with peers. When communicating with compatriots living in Estonia, most of the sample that took part in the study have encountered slang, sayings or proverbs that are foreign to them in some cases, but they are not an obstacle to communication. At the same time, diaspora Estonians have their own expressions that "Home Estonians" do not use. Some of the students have passed an Estonian language proficiency exam abroad or have taken an Estonian language exam at an Estonian general education school. The results have all been very good. Some have managed

to get a better result than their classmates who have lived in Estonia all their lives. The returnees rate their coping in Estonia as good. In general, they have continued in a general education school or university, and their knowledge of the Estonian language has not been an obstacle in their studies.

Information about the learning opportunities of Üleilmakool has reached the families through different ways and sometimes quite randomly. Therefore, it would be worthwhile to think about how to increase the awareness of the diaspora community about Üleilmakool. The results of the survey show that once students start studying at the Üleilmakool, they continue their studies for several academic years. A little less than half of the students of Üleilmakool have also taken part in some foreign Estonian school, Sunday school, toddler circle, society, etc. to take advantage of the opportunities for contact learning of the Estonian language. Some also have experience from an Estonian general education school or kindergarten. In comparisons, the advantages and strengths of Üleilmakool are highlighted by a personal approach in organizational matters, a flexible schedule and the opportunity to study online for free regardless of geographical location or time zone. Qualified teachers from Estonia, the possibility of individual lessons, child-friendly feedback without grades, a study program based on the national curriculum, high-level and interesting study materials that support learning written language and grammar are also valued. In terms of fulfilled expectations, it was considered important to note that as they study at the same level as their peers in Estonia, the students' writing skills have improved, their knowledge of grammar, literature, culture, and vocabulary has expanded, which is why further studies in Estonia have gone smoothly. They were also pleased that the students can handle learning independently and that the joy of learning has been preserved. However, an excessive computer-centeredness in learning is seen as a weakness or shortcoming of Üleilmakool, which requires independence and good self-discipline from the learner; little or no direct contact with the teacher if private lessons are not taken; lack of contact with peers; overly demanding curriculum for a learner with lower language skills and in some cases the parents' obligation to constantly motivate the child. At the same time, several respondents emphasized that each program has its own drawbacks, and in the case of Üleilmakool, they are satisfied with the offer as it is. Referring to the positive feedback of private online lessons, they could be more vigorously recommended, especially for younger learners. This would reduce the burden on parents and contribute to the development of learning discipline.

The results of the survey show that users are generally very satisfied with the Opiq digital learning environment. Alongside this, another e-learning environment, Moodle, is used at Üleilmakool, which received criticism due to both technical glitches and design bottlenecks. Younger learners may find it difficult to use two parallel environments, so it is worthwhile to consider consolidating learning materials into one environment. The design of the Moodle web environment has recently been modernized, so an increase in satisfaction with design issues can be expected. The content of the learning materials received many positive evaluations: the tasks are considered interesting and developing, are age-appropriate and take into account the interests of the learners. The families of first and second grade students, as well as teenagers who are facing level exams or continuing their education in Estonia, will benefit the most from teacher-supervised online lessons.

According to the sample that participated in the study, Üleilmakool has played an important role in the development of students' Estonian language. During the studies, students' writing skills, knowledge of grammar, and vocabulary have expanded significantly. The connection with Üleilmakool is somewhat less seen in the formation of students' identity and their relationship with Estonian culture. It is found that identity and belonging develops rather as a result of internal family processes and is less influenced by factors outside the home. The role of Üleilmakool is seen in the introduction of the foundations of Estonian culture, nature, history and the functioning of society and in arousing interest. Studying at Üleilmakool also helps deepen the sense of belonging and encourages the use of the Estonian language.

In terms of proposals for improving the services offered and expanding the educational activities, the desire for activities that promote communication with each other was heard above all. Teenagers would like to do joint projects or group work with their peers, get together in shorter city camps and meet interesting Estonian people. A regularly published newsletter about what is happening in Estonian cultural life would also be welcome, to receive fresh film and music recommendations, information about ongoing events (including those aimed at the diaspora), camps, etc. Parents of younger students would like joint meetings for children, parents and teachers both in Estonia and in larger foreign communities. Parents would also benefit from training on how to support a multilingual child. Attention is also drawn to the need to increase the visibility of Üleilmakool among diaspora members, because there are many who do not yet know anything about the school. The families of children studying at Üleilmakool are part of the larger Estonian foreign community with similar concerns and

needs. Therefore, as one option, it would be worthwhile to consider closer cooperation with other organizations focusing on diaspora issues, in order to support each other in information exchange and to map opportunities for joint activities, e.g in cross-marketing.

LISA 1. Küsimustik noortele

Hea vastaja!

Uuringu eesmärk on välja selgitada, millist rolli on Üleilmakool täitnud välismaal elavate Eesti päritolu laste eesti keele oskuse arendamisel ja identiteedi kujundamisel. Samuti soovitakse saada ülevaade sihtrühmast, kelle jaoks õppetegevusi kavandatakse. Küsimustik on koostatud Tallinna ülikooli humanitaarteaduste instituudi magistritöö raames. Uuringu tulemusi kasutatakse teaduslikel eesmärkidel. Samuti annab kogutud info väärtuslikku tagasisidet Üleilmakoolile.

Küsimusi on 30, neile vastamine võtab aega umbes 15-20 minutit. Küsitlusele vastamine on vabatahtlik ja anonüümne. Tegemist on enesehinnangulise küsitlusega. Seetõttu vasta küsimustele nii nagu tunned ja mõtled. Õigeid ega valesid vastuseid ei ole. Kui mõnele küsimusele ei oska vastata, siis nii kirjutagi. Ära muretse võimalike kirjavigade pärast. Vastuseid kasutatakse üldistavas analüüsis. Ära unusta viimasele küsimusele vastamise järel klikkida "Saada ära" nupul!

I Taustaandmed

1. Sugu

- tüdruk
- poiss
- ei soovi öelda

2. Vanus

3. Millises riigis oled sündinud?

4. Millise riigi või riikide kodakondsus sul on (millise riigi pass sul on)?

.....

5. Kui kaua sa oled püsivalt väljaspool Eestit elanud (kui oled liikunud edasi-tagasi, siis liida mujal elatud aastad kokku)?

- vähem kui 1 aasta
- 1-3 aastat
- 4-6 aastat

- 7-10 aastat
- 11 või rohkem aastat

6. Millistes riikides oled püsivalt väljaspool Eestit elanud?

7. Kas sa elad praegu Eestis?

- jah
- ei

8. Kui sa elad praegu välisriigis, kas plaanid tulevikus Eestisse elama asuda? Soovi korral lisa lühike selgitus (millal, miks vm?)

.....

II Suhestumine eesti keele ja Eestiga

9. Millist keelt või keeli pead oma emakeeleks?

10. Mis on teie pere kodune keel või keeled?

11. Kuivõrd sa pead oluliseks, et sa oskad eesti keelt? Kas sinu vanemad peavad oluliseks, et sa oskaksid eesti keelt? Palun lisa lühike selgitus.

.....

12. Kas ja milliseid kontakte on sul olnud välisriigis elamise ajal teiste eestlastega kohapeal (teised eestlased välismaal, väliseesti seltsid vm)?

.....

13. Kas pead ennast eestlaseks, väliseestlaseks, mõne muu rahvuse esindaks, nii eestlaseks kui mõne muu rahvuse esindajaks vm?

.....

14. Vasta, kui elad nüüdseks Eestis. Kuidas oled saanud hakkama oma eesti keele oskusega õpingutes või töökohal?

.....

15. Kui hästi saad aru eesti kõnekeelest, kohalikest väljenditest, noorte slängist?

.....
16. Kui oled sooritanud mõne eesti keele tasemeeksami, siis millise eksami (näiteks gümnaasiumi eesti keele riigieksam, eesti keel teise keelena eksam vm)? Millised olid tulemused?
.....

III Õpikogemused Üleilmakoolis

17. Mitu aastat kokku oled osalenud Üleilmakooli eesti keele kursustel?

- kuni 1 aasta
- 1-2 aastat
- 3-4 aastat
- 5 või rohkem aastat

18. Mis aastatel sa oled Üleilmakoolis õppinud (aastaarvud)?.....

19. Kuidas sa sattusid Üleilmakooli õppima (näiteks vanemad panid, sõber kutsus, kool soovitas, reklaam vm)?
.....

20. Kas sa oled veel mõnes muus õppeasutuses või kursusel eesti keelt õppinud? Kui jah, siis kus (kooli või kursuse jt lühike kirjeldus)?
.....

21. Kas ja kuidas sa lisaks koolile veel oma eesti keele oskust arendanud oled (näiteks eestlastest sõprade ja sugulastega suhtlemine, eestikeelse uudiste, raamatute lugemine, filmide vaatamine, keelelaagrid, virtuaalmängude keskkonnad vms)?
.....

22. Millised on sinu arvates Üleilmakoolis õppimise eelised, tugevused võrdluses teiste eesti keelt õpetavate koolide või kursustega?
.....

23. Millised on sinu arvates Üleilmakoolis õppimise puudujäägid, nõrkused võrdluses teiste eesti keelt õpetavate koolide või kursustega?

.....

24. Millised olid sinu ootused, kui hakkasid Üleilmakoolis õppima ja kas need on täitunud või mitte? Palun lisa lühike selgitus.

.....

25. Kuidas sa oled rahule jäänud Üleilmakoolis kasutusel olevate eesti keele õppematerjalidega (ülesanded, kohustuslikud lugemistekstid jne)?

.....

26. Kuidas oled rahul Üleilmakoolis kasutatavate õpikeskkondadega Moodle ja Opiq (kas on tehniliselt tõrgeteta toiminud, mugav kasutada või mitte jne)?

.....

27. Palun vasta, kui oled võtnud Üleilmakoolis ka õpetajaga individuaalseid eesti keele veebitunde. Kuidas hindad õpetajaga koostööd? Palun lisa lühike selgitus.

.....

28. Kuidas sa hindad, kui palju ja mil moel on Üleilmakoolis õppimine arendanud sinu eesti keele oskust?

.....

29. Kuidas sa hindad, kas ja mil moel on Üleilmakoolis õppimine mõjutanud sinu suhtumist Eestisse, eesti kultuuri ja eestlusesse?

.....

30. Kas ja milliseid keeleõppe võimalusi Üleilmakool veel pakkuda võiks (tegevused, õppematerjalid, projektid, kohtumised, info vm)?

.....

LISA 2. Küsimustik lapsevanematele

Hea vastaja!

Uuringu eesmärk on välja selgitada, millist rolli on Üleilmakool täitnud välismaal elavate Eesti päritolu laste eesti keele oskuse arendamisel ja identiteedi kujundamisel. Samuti soovitakse saada ülevaade sihtrühmast, kelle jaoks õppetegevusi kavandatakse. Küsimustik on koostatud Tallinna ülikooli humanitaarteaduste instituudi magistritöö raames. Uuringu tulemusi kasutatakse teaduslikel eesmärkidel. Samuti annab kogutud info väärtuslikku tagasisidet Üleilmakoolile.

Küsimusi on 30, neile vastamine võtab aega umbes 15-20 minutit. Küsitlusele vastamine on vabatahtlik ja anonüümne. Tegemist on enesehinnangulise küsitlusega, kus pole õigeid ega valesid vastuseid. Saadud infot kasutatakse üldistavas analüüsis. Viimasele küsimusele vastamise järel klikkige palun nupule „Saada ära“.

I Taustaandmed

1. Lapse sugu

- tüdruk
- poiss
- ei soovi öelda

2. Lapse vanus

3. Millises riigis on teie laps sündinud?

4. Millise riigi või riikide kodakondsus on teie lapsel?

5. Kui kaua te ja teie laps olete püsivalt väljaspool Eestit elanud?

- vähem kui 1 aasta
- 1-3 aastat
- 4-6 aastat
- 7-10 aastat
- 11 või rohkem aastat

6. Millistes riikides olete püsivalt väljaspool Eestit elanud?

7. Kas teie laps elab praegu Eestis?

- jah
- ei

8. Kui te ja teie laps elate praegu välisriigis, kas te plaanite Eestisse tagasi pöörduda? Soovi korral lisage lühike selgitus (millal, millistel põhjustel jms)

.....

II Suhestumine eesti keele ja Eestiga

9. Mis on teie lapse emakeel või emakeeled?

10. Milline on teie kodune keel või keeled lapsega suhtlemisel?

11. Kuidas te hindate, kas teie laps peab eesti keele oskust oluliseks? Kas ja miks teie lapsevanemana peate oluliseks, et teie lapse oskaks eesti keelt? Palun lisage lühike selgitus.

.....

12. Kas ja milliseid kontakte on teie lapsel olnud välisriigis elamise ajal teiste rahvusaaslastega (teised eestlased välismaal, väliseesti organisatsioonid vm)?

.....

13. Kuidas hindate, kellenä tunneb end teie laps rahvusidentiteedi seisukohast: eestlasena, väliseestlasena, mõne muu rahvuse esindajana, topeltidentiteedi kandja vm?

.....

14. Vastake, kui elate tänaseks Eestis. Kuidas on laps hakkama saanud oma eesti keele oskusega edasistest õpingutes või töökohal?

.....

15. Kuidas hindate, kui hästi mõistab teie laps eesti kõnekeelt, kohalikke väljendeid, omaealiste slängi?

.....

16. Kui teie laps on sooritanud mõne eesti keele tasemeeksami, siis millise eksami (näiteks gümnaasiumi eesti keele riigieksam, eesti keel teise keelena eksam vm)? Millised olid tulemused?

.....

III Õpikogemused Üleilmakoolis

17. Mitu aastat on teie laps õppinud Üleilmakooli eesti keele kursustel?

- kuni 1 aasta
- 1-2 aastat
- 3-4 aastat
- 5 või rohkem aastat

18. Mis aastatel teie laps Üleilmakoolis õppis või õpib (aastarvud)?

19. Kuidas sattus teie laps Üleilmakoolis õppima (tuttav või kool soovitas, reklaam mõnel veebilehel või üritusel vm)?

.....

20. Kas teie laps on ka mõnes muus õppeasutuses või kursustel eesti keelt õppinud? Kui jah, siis kus?

21. Kas ja kuidas te veel oma lapse eesti keele oskust arendanud olete (eestikeelse kultuuri tarbimine, keelelaagrid Eestis, virtuaalsed keeleõppe keskkonnad jne)?

.....

22. Millised on teie hinnangul Üleilmakoolis õppimise eelised, tugevused võrdluses teiste eesti keele õpet pakkuvate õppeasutuste või kursustega?

.....

23. Millised on teie hinnangul Üleilmakoolis õppimise puudujäägid, nõrkused võrdluses teiste eesti keele õpet pakkuvate õppeasutuste või kursustega?

.....

24. Millised olid teie ootused, kui laps asus Üleilmakoolis õppima ja kas need on täitunud või mitte? Palun lisage lühike selgitus.

.....

25. Kuidas te ja teie laps olete rahule jäänud Üleilmakoolis kasutusel olevate eesti keele õppematerjalidega (ülesanded, kohustuslikud lugemistekstid jne)?

.....

26. Kuidas te ja teie laps olete rahul Üleilmakoolis kasutatavate õpikeskkondadega Moodle ja Opiq (kas on tehniliselt tõrgeteta toiminud, mugav kasutada või mitte jne)?

.....

27. Palun vastake, kui olete võtnud Üleilmakoolis ka õpetajaga individuaalseid veebitunde. Kuidas hindate koostööd lapse õpetajaga?

.....

28. Kuidas te hindate, kui palju ja mil moel on Üleilmakoolis õppimine arendanud teie lapse eesti keele oskust?

.....

29. Kuidas te hindate, kas ja mil moel on Üleilmakoolis õppimine mõjutanud teie lapse suhet eesti kultuuri ja identiteeti?

.....

30. Kas ja milliseid keeleõppe võimalusi Üleilmakool veel pakkuda võiks (tegevused, õppematerjalid, projektid, kohtumised, info vm)?

.....